

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ І. Я. ГОРБАЧЕВСЬКОГО
МІНІСТЕРСТВА ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

Ковтун Ангеліна Андріївна

На правах рукопису

УДК:

Кваліфікаційна робота

**ЦІННІСНО - СМИСЛОВІ ОРІЄНТАЦІЇ МАЙБУТНІХ МЕДИЧНИХ
СЕСТЕР**

спеціальність 223 «Медсестринство»

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук, доцент кафедри

вищої медсестринської освіти, догляду

за хворими та клінічної імунології

Тернопільського національного медичного
університету імені І. Я. Горбачевського МОЗ України

Пастрик Т.В.

Тернопіль – 2023

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ	4
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	
ВСТУП	13
РОЗДІЛ 1. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЦІННІСНО - СМИСЛОВИХ ОРІЄНТАЦІЙ В МЕДСЕСТРИНСТВІ.	18
1.1. Сучасні проблеми ціннісно - смислових орієнтацій студентів - майбутніх медичних сестер.	18
1.2. Сучасні проблеми ціннісно - смислових орієнтацій практикуючих медичних сестер.	20
Висновки до розділу 1.	26
РОЗДІЛ 2. МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ.	27
2.1. Методи та об'єкт дослідження.	27
2.2. Узагальнені результати дослідження.	28
Висновки до розділу 2.	30
РОЗДІЛ 3. ВИВЧЕННЯ СФЕРИ ЦІННІСНО - СМИСЛОВИХ ОРІЄНТАЦІЙ СТУДЕНТІВ ТА МЕДИЧНИХ СЕСТЕР.	32
3.1. Вивчення сфери ціннісно - смислових орієнтацій студентів шляхом аналізу термінальних цінностей.	32
3.2. Вивчення сфери ціннісно - смислових орієнтацій студентів шляхом аналізу інструментальних цінностей.	47
Висновки до розділу 3.	63
РОЗДІЛ 4. МЕТОДИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЦІННІСНО - СМИСЛОВИХ ОРІЄНТАЦІЙ МЕДИЧНИХ СЕСТЕР.	66
4.1. Методи покращення рівня знань студентів щодо ціннісно - смислових орієнтацій майбутніх медичних сестер	66
4.2. Способи покращення ціннісно - смислових орієнтацій практикуючих медичних сестер.	76
Висновки до розділу 3.	78

ВИСНОВКИ.....	79
.....	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ	83
ДЖЕРЕЛ.....	
ДОДАТОК А	89
ДОДАТОК В	92

АНОТАЦІЯ

Ковтун Ангеліна Андріївна. Науковий керівник: доц. Пастрик Т.В.
ЦІННІСНО - СМИСЛОВІ ОРІЄНТАЦІЇ МАЙБУТНІХ МЕДИЧНИХ СЕСТЕР.
Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського
МОЗ України, 2023 р.

Професії в галузі охорони здоров'я, особливо медсестринська, мають визначні та відмінні цінності як динамічні явища [1]. Професійні цінності медичної сестри тісно пов'язані з особистими переконаннями [2]. Окрім того, цінності є вирішальними факторами того, що мотивує та винагороджує медичних сестер за їх нелегку працю сестри [3]. Особисті цінності часто ведуть до розвитку професійних цінностей і навпаки [4]. Приймаючи клінічні рішення, медичні сестри обдумують те, що вони дізналися і порівнюють ці дані з тим, що вони вважають істинним; таким чином, ціннісно - смислові орієнтації є основою щоденної медсестринської практичної діяльності, а також основними рекомендаціями для медичних сестер у взаємодії з пацієнтами, колегами, представниками інших професій та громадськістю [5]. Особистісні цінності є основним орієнтиром у дотриманні етичної поведінки в наданні безпечного догляду [2] і як предиктори якості догляду та задоволеності роботою, мотивації, організаційної прихильності і працездатності [6].

Мета дослідження – оцінити важливість особистісно-смислових цінностей з точки зору студентів-медичних сестер, порівняти їх точки зору та запропонувати включення інформації про ціннісно-смислові орієнтації в навчальний процес для удосконалення розвитку професійних цінностей медичної сестри.

Завдання дослідження:

1. Дослідити спектр і важливість особистісно-смислових цінностей з точки зору студентів-медичних сестер різних курсів.
2. Проаналізувати спектр і важливість особистісно-смислових цінностей з точки зору студентів-медичних сестер різних курсів.

3. Запропонувати інформацію про ціннісно-сміслові орієнтації в навчальний процес для удосконалення розвитку професійних цінностей медичної сестри.
4. Об'єкт дослідження: ціннісно-сміслові орієнтації студентів ЗВО – майбутніх медичних сестер.
5. Предмет дослідження: особливості формування системи особистісних цінностей студентів ЗВО протягом навчання.

Основні результати роботи. Для студентів – майбутніх медичних сестер найважливішими є такі термінальні цінності: любов (духовна і фізична близькість з коханою людиною), $M+m - 2,3+1,3$; здоров'я, $M+m - 2,9+1,6$; цікава робота, $M+m - 3,5+1,6$; щасливе сімейне життя, $M+m - 3,0+1,9$; матеріально забезпечене життя (відсутність матеріальних труднощів), $M+m - 4,4+1,7$; розваги (приємне, необтяжливе проведення часу, відсутність обов'язків), $M+m - 6,2+2,9$; пізнання (можливість розширення своєї освіти, кругозору, загальної культури, інтелектуальний розвиток), $M+m - 8,8+3,8$; суспільне покликання (повага оточуючих, колективу, товаришів по роботі), $M+m - 9,2+4,2$. Студенти – майбутні медичні сестри найменше значення надають таким термінальним цінностям: свобода (самостійність, незалежність у судженнях і вчинках), $M+m - 15,0+2,9$; життєва мудрість (зрілість суджень і здоровий глузд, що досягаються життєвим досвідом), $M+m - 12,8+3,6$; активне діяльне життя (повнота та емоційна насиченість життя), $M+m - 13,3+2,4$; розвиток (робота над собою, постійне фізичне і духовне вдосконалення), $M+m - 13,3+2,4$; творчість (можливість творчої діяльності), $M+m - 12,2+3,2$; Виявлено наступний розподіл термінальних цінностей за групами. Основними значими пріоритетними термінальними цінностями студенти ННІ медсестринства вважають любов (духовна і фізична близькість з коханою людиною), здоров'я, цікаву роботу та матеріально забезпечене життя (відсутність матеріальних труднощів). Із основних значимих найменш пріоритетних термінальних цінностей студенти ННІ медсестринства відмічають свободу (самостійність, незалежність у судженнях і вчинках), щастя інших (добробут, розвиток і вдосконалення інших

людей, всього народу, людства в цілому) та творчість (можливість творчої діяльності). Протягом 4-х років навчання мали місце невеликі коливання важливості термінальних цінностей для студентів, які зрештою недостовірно змінювали загальну картину рангових номерів, яка в цілому визначає певні уподобання респондентів. Однак, протягом навчання від 1 курсу до 4-го, спостерігається зростання значущості таких інструментальних цінностей, як - наявність хороших і вірних друзів; щастя інших (добробут, розвиток і вдосконалення інших людей, всього народу, людства в цілому). Також, протягом навчання від 1 курсу до 4-го, спостерігається зменшення значущості цікава робота; розваги (присмне, необтяжливе проведення часу, відсутність обов'язків), свобода (самостійність, незалежність у судженнях і вчинках).

Для студентів – майбутніх медичних сестер найважливішими є такі інструментальні цінності: освіченість (широта знань, висока загальна культура), $M+m - 3,0+2,7$; акуратність (охайність), вміння тримати в порядку речі, порядок у справах, $M+m - 2,7+1,8$; чуйність (дбайливість), $M+m - 4,3+3,4$; високі запити (високі вимоги до життя і високі домагання), $M+m - 5,1+2,4$. Студенти – майбутні медичні сестри найменше значення надають таким термінальним цінностям: ефективність у справах (працьовитість, продуктивність у роботі), $M+m - 16,4+2,9$, широта поглядів (уміння зрозуміти чужу точку зору, поважати інші смаки, звичаї, звички), $M+m - 16,4+2,9$; сміливість у відстоюванні своєї думки, поглядів, $M+m - 15,5+2,5$; тверда воля (вміння настояти на своєму, не відступати перед труднощами), $M+m - 15,4+2,1$; терпимість (до поглядів і думок інших, вміння прощати іншим їхні помилки та омани), $M+m - 13,3+1,9$; чесність (правдивість, щирість), $M+m - 13,3+1,9$. Основними значимими пріоритетними інструментальними цінностями студенти ННІ медсестринства вважають акуратність (охайність), вміння тримати в порядку речі, порядок у справах; високі запити (високі вимоги до життя і високі домагання); вихованість (гарні манери); старанність (дисциплінованість). Із основних значимих найменш пріоритетних інструментальних цінностей студенти ННІ медсестринства відмічають незалежність (здатність діяти самостійно, рішуче). Основна маса

найменш найменш пріоритетних інструментальних цінностей належить до групи незначущих цінностей (тверда воля (вміння настояти на своєму, не відступати перед труднощами), терпимість (до поглядів і думок інших, вміння прощати іншим їхні помилки та омани), широта поглядів (уміння зрозуміти чужу точку зору, поважати інші смаки, звичаї, звички), чесність (правдивість, щирість), ефективність у справах (працьовитість, продуктивність у роботі)). Протягом 4-х років навчання мали місце невеликі коливання важливості більшості інструментальних цінностей для студентів, які зрештою недостовірно змінювали загальну картину рангових номерів, яка в цілому визначає певні уподобання респондентів. Однак, протягом навчання від 1 курсу до 4-го, спостерігається зростання значущості таких інструментальних цінностей, як - чуйність (дбайливість), освіченість (широта знань, висока загальна культура), чесність (правдивість, щирість), терпимість (до поглядів і думок інших, вміння прощати іншим їхні помилки та омани), старанність (дисциплінованість); акуратність (охайність), вміння тримати в порядку речі, порядок у справах; вихованість (гарні манери); Також, протягом навчання від 1 курсу до 4-го, спостерігається зменшення значимості таких інструментальних цінностей, як - широта поглядів (вміння зрозуміти чужу точку зору, поважати інші смаки, звичаї, звички), тверда воля (вміння настояти на своєму, не відступати перед труднощами), сміливість у відстоюванні своєї думки, поглядів; раціоналізм (вміння тверезо і логічно мислити, приймати обдумані, раціональні рішення); незалежність (здатність діяти самостійно, рішуче); непримиренність до недоліків у собі та інших; високі запити (високі вимоги до життя і високі домагання); життєрадісність (почуття гумору).

Ключові слова: медичні сестри, ціннісно-сміслові орієнтації, навчальний процес.

Використана література.

1. Professional Values of Nurses and Nursing Students: a comparative study / Batool Poorchangizi , Fariba Borhani , Abbas Abbaszadeh , Moghaddameh Mirzaee

and Jamileh Farokhzadian Poorchangizi et al. BMC Medical Education (2019) 19:438
<https://doi.org/10.1186/s12909-019-1878-2>.

2. Blais KK, Hayes JS. Professional nursing practice: Concepts and perspectives. // 7th ed. New York: Pearson; 2015.

3. Hendel T, Kagan I. Organisational values and organisational commitment: do nurses' ethno-cultural differences matter? / J Nurs Manag. 2014;22(4):499–505.

4. Fernández-Feito A, Basurto-Hoyuelos S, Palmeiro-Longo MR, García-Díaz V. Differences in professional values between nurses and nursing students: a gender perspective / Int. Nurs. Rev. - 2019. <https://doi.org/10.1111/inr.12543>.

5. Kaya H, Işık B, Şenyuva E, Kaya N. Personal and professional values held by baccalaureate nursing students // Nurs Ethics. - 2017. - N 24(6). - P. 716–31.

6. Erkus G, Dinc L. Turkish nurses' perceptions of professional values // J. Prof. Nurs. - 2018. - N 34(3). - P. 226–32.

ABSTRACT

Kovtun Angelina Andriivna. Research supervisor: Pastryk T.V. VALUABLE - MEANINGFUL ORIENTATIONS OF FUTURE NURSES. Horbachevsky Ternopil National Medical University, 2023.

Health care professions, especially nursing, have significant and distinctive values as dynamic phenomena [1]. The professional values of a nurse are closely related to personal beliefs [2]. In addition, values are crucial factors in what motivates and rewards nurses for their hard nursing work [3]. Personal values often lead to the development of professional values and vice versa [4]. When making clinical decisions, nurses reflect on what they have learned and compare this data with what they believe to be true; thus, value-meaning orientations are the basis of daily nursing practice, as well as the main recommendations for nurses in interaction with patients, colleagues, representatives of other professions and the public [5]. Personal values are the main guide in ethical behavior in the provision of safe care [2] and as predictors of quality of care and job satisfaction, motivation, organizational commitment and performance [6].

The purpose of the study is to assess the importance of personal and meaningful values from the point of view of nursing students, to compare their points of view and to propose the inclusion of information about value and meaningful orientations in the educational process to improve the development of professional values of nurses.

Objectives of the study:

1 To investigate the spectrum and importance of personal and meaningful values from the point of view of nursing students of various courses.

2 To analyze the spectrum and importance of personal and meaningful values from the point of view of nursing students of various courses.

3 To offer information about value-meaning orientations in the educational process to improve the development of professional values of nurses.

Object of the study: value and meaning orientations of students of higher education institutions - future nurses.

The subject of the study: peculiarities of the formation of the system of personal values of students during their studies.

The main results of the work. For students - future nurses, the following terminal values are the most important: love (spiritual and physical intimacy with a loved one), M+m - 2.3+1.3; health, M+m - 2.9+1.6; interesting work, M+m - 3.5+1.6; happy family life, M+m - 3.0+1.9; financially secure life (absence of material difficulties), M+m - 4.4+1.7; entertainment (pleasant, unburdening pastime, lack of responsibilities) - M+m - 6.2+2.9; cognition (the possibility of expanding one's education, outlook, general culture, intellectual development) M+m - 8.8+3.8; social vocation (respect of others, team, work colleagues) M+m - 9.2+4.2. Students - future nurses attach the least importance to the following terminal values: freedom (independence, independence in judgments and actions), M+m - 15.0+2.9; life wisdom (maturity of judgment and common sense, achieved through life experience), M+m - 12.8+3.6; active active life (fullness and emotional saturation of life), M+m - 13.3+2.4; development (work on yourself, constant physical and spiritual improvement); , M+m - 13.3+2.4; creativity (possibility of creative activity), M+m - 12.2+3.2; The following distribution of terminal values by groups was revealed. The main important and priority terminal values of nursing students are love (spiritual and physical closeness with a loved one), health, interesting work and a financially secure life (absence of material difficulties). Among the main significant and least priority terminal values, students note freedom (independence, independence in judgments and actions), the happiness of others (well-being, development and improvement of other people, the whole nation, humanity as a whole), and creativity (the possibility of creative activity). During the 4 years of study, there were small fluctuations in the importance of terminal values for students, which ultimately unreliably changed the general picture of rank numbers, which generally determined certain preferences of the respondents. However, during studies from the 1st year to the 4th, there is an increase in the importance of such instrumental values as - the presence of good and faithful friends; the happiness of others (welfare, development and improvement of other people, the entire nation, humanity as a whole). Also, during studies from the 1st year to the 4th, there is a decrease in the importance

of interesting work; entertainment (pleasant, unburdening pastime, lack of responsibilities), freedom (independence, independence in judgments and actions).

For students - future nurses, the following instrumental values are the most important: education (breadth of knowledge, high general culture), M+m - 3.0+2.7; neatness, ability to keep things in order, order in affairs, M+m - 2.7+1.8; sensitivity (carefulness), M+m - 4.3+3.4; high demands (high demands on life), M+m - 5.1+2.4. Students - future nurses attach the least importance to the following terminal values: efficiency in business (hard work, productivity at work), M+m - 16.4+2.9, breadth of views (ability to understand someone else's point of view, respect other tastes, customs, habits), M+m - 16.4+2.9; courage in defending one's opinion, views, M+m - 15.5+2.5; 13 - strong will (the ability to insist on one's point of view, not to back down in the face of difficulties), M+m - 15.4+2.1; tolerance (toward the views and opinions of others, the ability to forgive others their mistakes and delusions), M+m - 13.3+1.9; honesty (truthfulness, sincerity), M+m - 13.3+1.9. The main significant priority instrumental values nursing students consider neatness, the ability to keep things in order, order in affairs; high demands (high demands on life); education (good manners); diligence (discipline). Among the main significant and least prioritized instrumental values, nursing students note independence (ability to act independently, decisively). The bulk of the least priority instrumental values belongs to the group of insignificant values (firm will (the ability to insist on one's point of view, not to back down in the face of difficulties), tolerance (toward the views and opinions of others, the ability to forgive others their mistakes and delusions), breadth of views (the ability to understand someone else's point of view, respect other tastes, customs, habits), honesty (truthfulness, sincerity), efficiency in business (hard work, productivity at work)).

Referenses.

1. Professional Values of Nurses and Nursing Students: a comparative study / Batool Poorchangizi , Fariba Borhani , Abbas Abbaszadeh , Moghaddameh Mirzaee and Jamileh Farokhzadian Poorchangizi et al. BMC Medical Education (2019) 19:438 <https://doi.org/10.1186/s12909-019-1878-2>.

2. Blais KK, Hayes JS. Professional nursing practice: Concepts and perspectives. // 7th ed. New York: Pearson; 2015.
3. Hendel T, Kagan I. Organisational values and organisational commitment: do nurses' ethno-cultural differences matter? / J Nurs Manag. 2014;22(4):499–505.
4. Fernández-Feito A, Basurto-Hoyuelos S, Palmeiro-Longo MR, García-Díaz V. Differences in professional values between nurses and nursing students: a gender perspective / Int. Nurs. Rev. - 2019. <https://doi.org/10.1111/inr.12543>.
5. Kaya H, Işık B, Şenyuva E, Kaya N. Personal and professional values held by baccalaureate nursing students // Nurs Ethics. - 2017. - N 24(6). - P. 716–31.
6. Erkus G, Dinc L. Turkish nurses' perceptions of professional values // J. Prof. Nurs. - 2018. - N 34(3). - P. 226–32.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ЗВО – заклад вищої освіти

ЗОЗ - заклад охорони здоров'я

МОЗ - Міністерство охорони здоров'я

КНП – комунальне некомерційне підприємство.

ННІ – навчально-науковий інститут.

ТНМУ - Тернопільський національний медичний університет

імені І. Я. Горбачевського Міністерства охорони здоров'я України

СОП – стандартна операційна процедура.

ТОР – Тернопільська обласна рада.

ВСТУП

Актуальність теми. Професії в галузі охорони здоров'я, особливо медсестринська, мають визначні та відмінні цінності як динамічні явища [1]. Професійні цінності медичної сестри тісно пов'язані з особистими переконаннями [2]. Окрім того, цінності є вирішальними факторами того, що мотивує та винагороджує медичних сестер за їх нелегку працю сестри [3]. Особисті цінності часто ведуть до розвитку професійних цінностей і навпаки [4]. Іншими словами, існує значний зв'язок між особистісними та професійними цінностями у осіб, які бажають допомогти людям [5, 6]. Приймаючи клінічні рішення, медичні сестри обдумують те, що вони дізналися і порівнюють ці дані з тим, що вони вважають істинним; таким чином, ціннісно - смислові орієнтації є основою щоденної медсестринської практичної діяльності, а також основними рекомендаціями для медичних сестер у взаємодії з пацієнтами, колегами, представниками інших професій та громадськістю [7]. Особистісні цінності є основним орієнтиром у дотриманні етичної поведінки в наданні безпечного догляду [2] і як предиктори якості догляду та задоволеності роботою, мотивації, організаційної прихильності і працездатності [8].

Завдяки ролі медсестер у догляді за пацієнтами, вони завжди мають справу з умовами, які вимагають від них етичних рішень. Як наслідок, медичні сестри повинні бути достатньо підготовлені, щоб ідентифікувати такі проблеми та реагувати на них [9]. Вирішуючи етичні проблеми, від медсестер очікують роздумів про особистісні і професійні цінності у своїх рішеннях [2]. Етичні проблеми та цінності професійного медсестринства впливають на якість як професійного так і особистого життя медсестер і відіграють важливу роль у розвитку синдрому вигорання медсестер та їхньому рішенні залишитися на роботі або навіть у професії. У випадку, коли студенти-медсестри або ж практикуючі медсестри покладаються на особистісні цінності, які можуть конфліктувати з професійними, імідж та ідентичність професії можуть бути під загрозою [10]. Професійне життя медичних сестер покращується, якщо вони

діють за ціннісно - смисловими орієнтаціями та переконаннями, які сприяють формуванню позитивних професійних цінностей, таких як свобода, людська гідність, справедливість і чесність. Тому медичні сестри повинні добре знати власні переконання, особистісні цінності, культурні відмінності та упередження, щоб уникнути неефективності спілкування в стресових ситуаціях під час виконання професійних завдань [9]. Просування професійних цінностей у відповідності з особистісними відбувається тривалий час. Цей процес починається коли медсестра починає навчання і продовжується протягом усіх років медсестринської практики [11]. Більшість студентів і медичних сестер прагнуть вивчати рутинну клінічну практику, особливо навички догляду після входу в робоче середовище. Однак, іноді вони не враховують деякі професійні цінності, особливо ті, які можуть іти врозріз із їх особистісними цінностями [12].

Ця прогалина в знаннях має деякі потенційні несприятливі наслідки для медсестер, пацієнтів і суспільства в цілому. З одного боку, є велика потреба суспільства у кваліфікованих медичних сестрах, а з іншого боку – у змісті сучасних навчальних предметів недостатньо уваги звертається саме на формування ціннісно-смислові орієнтацій фахівця з медсестринства, як однієї з основних складових частин їх професійної діяльності

Тому для того, щоби розвивати професію медичної сестри, важливо цілеспрямовано інтегрувати професійні цінності в освіту медсестер через особистісну ціннісну поведінку, яка гарантує достойне майбутнє сестринського догляду та ґрунтується на концепції пацієнт-орієнованого догляду [12]. Ціннісно-смислова сфера особистості майбутнього фахівця з медсестринства в аспекті усвідомлення життєвих орієнтирів може суттєво впливати на якість виконання медичною сестрою своїх професійних обов'язків та якість надання медичної допомоги пацієнту в цілому.

Мета дослідження – оцінити важливість особистісно-смислових цінностей з точки зору студентів-медичних сестер, порівняти їх точки зору та запропонувати включення інформації про ціннісно-смислові орієнтації в

навчальний процес для удосконалення розвитку професійних цінностей медичної сестри.

Завдання дослідження:

- 1 Дослідити спектр і важливість особистісно-смыслових цінностей з точки зору студентів-медичних сестер різних курсів,
- 2 Проаналізувати спектр і важливість особистісно-смыслових цінностей з точки зору студентів-медичних сестер різних курсів,
- 3 Запропонувати інформацію про ціннісно-смыслові орієнтації в навчальний процес для удосконалення розвитку професійних цінностей медичної сестри.

Об'єкт дослідження: ціннісно-смыслові орієнтації студентів ЗВО – майбутніх медичних сестер,.

Предмет дослідження: особливості формування системи особистісних цінностей студентів ЗВО протягом навчання.

Методи дослідження:

1. Теоретичні
  - пошук, аналіз та узагальнення літературних даних та науково-методичної бази основних міжнародних організацій та національних інституцій;
  - аналіз, синтез, систематизація, узагальнення, моделювання, класифікація, прогнозування;
2. Соціальні методи - метод анкетування,
3. Графічні методи.
4. Статистичні методи.

Статистичну обробку отриманих результатів проводили згідно методу варіаційної статистики, а також за допомогою ліцензованої програми Microsoft Office 2020 із визначенням середньої вличини та середнього квадратичного відхилення, а також за непараметричними показниками.

Наукова новизна. Автор вперше проаналізувала спектр і важливість особистісно-смыслових цінностей з точки зору студентів ЗВО, провела порівняння їх та аналіз протягом періоду навчання та запропонував ввести

інформацію про окремі ціннісно-сміслові орієнтації для розвитку професійних цінностей медичної сестри у предмети «Медсестринська етика і деонтологія» та «Основи медсестринства». Подальший розвиток дістали методики формування системи особистісних цінностей студентів ЗВО

Практичне значення одержаних результатів. Проведені дослідження допомогли проаналізувати спектр і важливість особистісно-сміслових цінностей з точки зору студентів ЗВО на регіональному рівні з метою удосконалення розвитку професійних цінностей медичної сестри, що сприятиме загальному прогресу медсестринського процесу як важливої складової частини медичної допомоги пацієнтам. Впроваджено у освітній процес заняття з формування системи особистісних цінностей студентів ЗВО.

Апробація результатів роботи. Результати досліджень, що включені до кваліфікаційної роботи, оприлюднені на підсумкових науково-практичних конференціях.

Публікації. За матеріалами кваліфікаційної роботи опубліковано 2 наукових праці у фаховому науковому журналі «Медсестринство».

Обсяг та структура кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота викладена на 97 сторінках і складається із вступу, огляду літератури, результатів власних досліджень, висновків, списку використаної літератури та додатків. Робота ілюстрована 10 таблицями та 10 діаграмами.

РОЗДІЛ 1. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЦІННІСНО - СМИСЛОВИХ ОРІЄНТАЦІЙ В МЕДСЕСТРИНСТВІ.

1.1. Сучасні проблеми ціннісно - смислових орієнтацій студентів - майбутніх медичних сестер.

На сьогодні багато етичних проблем, особистісно-смислових та професійних цінностей вивчаються за існуючими навчальними планами та програмами. Головними ролями медсестринських викладачів є створення практичних та поведінкових моделей, які мають вплив на впровадження професійних цінностей в практичну діяльність студентів. Медсестринські викладачі відіграють важливу роль у визначенні майбутнього напрямку спеціалізації медсестер і готують їх до прийняття рішень і протистояння неминучим викликам [11]. Крім того, важливим є те, що ЗОЗ повинні сприяти розвитку професійних цінностей серед медсестер-початківців [15].

В літературі описані результати дослідження, які показали, що оцінка професійних цінностей практикуючих медичних сестер була значно вищою, ніж у студентів старших курсів медсестер. Інше дослідження в Іспанії показало, що стать впливає на сприйняття етичних цінностей серед студентів [4]. Дослідження в Ірані порівнювало сприйняття професійних цінностей медсестер та студентів медсестер медсестер. Згідно з результатами цього дослідження, між цими групами спостерігалися значні відмінності сприйняття у всіх цих вимірах професійних цінностей [11]. Два інших дослідження в США показали відсутність різниці між медсестрами та студентами-медсестерами щодо визначення пріоритетів професійних цінностей [10, 12]. На загал, у різних дослідженнях були відображені відмінності у визначенні пріоритетів професійних цінностях, засновані на культурних, соціальних, економічних, та релігійних особливостях суспільства [3]. Отже, потрібно усвідомлювати важливість професійних цінностей, які ґрунтуються на особистісно-смислових цінностях, власних точках зору медсестер і студентів-медсестер в різних ЗОЗ, з різним рівнем освіти та

культури та використовувати більш ефективні стратегії застосування особистісних та професійних цінностей. Більш того, оскільки на професійні цінності на робочому місці медсестер впливають такі фактори, як організаційно-управлінська культура та підтримка, то професійні цінності можуть змінюватися під час періоду роботи.

Згідно даних сучасних дослідників [1], існує значна різниця в оцінці особистісних та професійних цінностей між практикуючими медсестерами і студентами ЗВО. Так, професійні цінності вище оцінювали студенти медсестри, ніж практикуючі медсестери. Ці результати можна виправдати тим фактом, що цінності, отримані в освітніх програмах медсестер, можуть змінюватися після закінчення навчання або працевлаштування. Так, цінності змінюються в результаті: нав'язування, а не вільного вибору, виявлення меншої важливості деяких цінностей і відсутність їх достатнього схвалення в клінічних умовах, відсутності мотивації, тиску на робочому місці, відсутності організаційної підтримки, особливості організаційної культури, впливу цінностей колег, впливу ситуацій, що виникають під час догляду за пацієнтами [3, 4], недостатнього рівня професійної освіченості та відсутності можливості брати участь у професійних асоціаціях та дослідницькій діяльності медсестер [15]. Усі зазначені фактори можуть впливати на уявлення медсестер про професійні цінності. Більш того, можна сказати що цінності є вродженими та гнучкими; вони можуть змінюватися з часом залежно від щоденних подій, які впливають на мислення та поведінку [15].

Результати багатьох досліджень показали, що в загальному практикуючі медсестри і студенти ЗВО мають добре орієнтовані професійні цінності, однак вони не вважали кожен особистісно-сміслову однаково важливою [4, 11, 16, 17]. Можна сказати, що професія медсестри приваблює студентів, які за своєю суттю цінують (або мають попередній досвід) піклуватися про інших та доглядати їх.

1.2. Сучасні проблеми ціннісно - смислових орієнтацій практикуючих медичних сестер.

Більшість осіб у медсестринській професії визнає професійні цінності важливими факторами в сестринській справі, хоча вони можуть і не однаково застосовувати їх на практиці [18].

Найвище значення професійних цінностей ввідається сфері турботи та піклування, а також такі як «збереження конфіденційності пацієнта» та «захист права пацієнта на приватне життя». Цінності зі сфери турботи часто вважаються найважливішими обов'язками медсестер і, звичайно, стосуються турботи про пацієнта. Сфера правосуддя була оцінена як друга за важливістю з точки зору медсестер і студентів. Сфері справедливості також надавалось велике значення, оскільки вона відображала обов'язок медсестер забезпечити справедливу допомогу всім пацієнтам. Багато досліджень в інших країнах повідомляють про подібні результати [7, 8, 10, 11, 19, 20]. У цих дослідженнях сфери догляду та справедливості або їх асоційовані цінності були найважливішими з точки зору учасників. Отже, можна сказати, що ці домени є одними з основних цінностей сестринської справи, оскільки вони були обрані як найважливіші цінності медсестрами та студентами ЗВО. Більш того, ці цінності асоціюються з доглядом за пацієнтами та стосунками між медсестрами та пацієнтами в клінічній сфері, як основна увага етичних кодексів для медсестер [1]. Найнижчі значення професійних цінностей були пов'язані з сферами професіоналізму та активізму відповідно. розмір відповідно. Елементи професіоналізму в основному стосувались менеджменту та рис професії, таких як «участь у експертній оцінці» та «Встановлення стандартів як керівництва для медсестринської практики». Крім того, елементи активізму зосереджуються на ролі медсестер у професійних організаціях, державній політиці та змінах у діяльності, пов'язаній із здоров'ям, наприклад, «участь у сестринських дослідженнях» та/або впровадження результатів досліджень, які відповідають практичній діяльності» та «участь у заходах професійного медсестринства», асоціаціях» [7, 8, 10, 11, 19,

20]. Медсестри здебільшого враховують цінності, які безпосередньо пов'язані з їх професією та доглядом за пацієнтами; Таким чином, діяльність у неробочий час не дуже цінується медсестрами [15]. Мотивація для участі в цих заходах формується і збільшується після встановлення професійних цінностей у процесі ціннісної підготовки, враховуючи всі сфери навчання, особливо афективну сферу, заохочення викладачів даної професії або колег, та надання організаційної підтримки. Студенти могли вчитися і одночасно цінувати активність та професіоналізм своїх викладачів шляхом наслідування, а також отримувати знання від медсестер, які активні в цих поняттях і явно відображають їх у своїх щоденних справах. Взаємно поведінка керівників медсестер, як моделей для наслідування, може вплинути на застосування особистісних і професійних цінностей медсестер. Таким чином, медсестринські керівники повинні покращити свій рівень обізнаності та навичок щодо цих цінностей.

Також у дослідженнях вказувалось, що вік медсестри має позитивну значущість щодо оцінки професійних цінностей [21]. Однак є дослідження, які не виявили зв'язку між віком і значенням професійних цінностей

[15]. Можна сказати, що час і досвід є чинниками, що полегшують рух по континууму трансформації; старші медсестри мають більше досвіду, що зміцнює їхні професійні цінності. Деякі дослідження вказують, що оцінка професійних цінностей медсестер, які брали участь у курсах етичної підготовки, була вищою, ніж у медсестер, які не брали участі у таких навчальних курсах. Можна сказати, що після закінчення ЗВО засвоєння цінностей відбувається безперервно як післядипломна освіта або участь у семінарах [2]. Досвідчені бакалаври та медсестри висловлювали потребу в етичному вихованні [14]. Безперервна освіта має очевидну роль у навчанні та прищепленні професійних цінностей. В осіб із сильнішою професійною орієнтацією професійні цінності мають вищу частоту турботливої поведінки [22]. Отже, у навчанні медсестер цінності є наріжним каменем гідного медсестринського догляду та покращення одужання пацієнта [23].

Етична допомога є невід'ємною складовою професії медсестри, яка передбачає професійне навчання та соціалізацію. Оскільки професійні цінності формуються через професійну соціалізацію в ЗВО, не дивно, що парадигма сестринської справи та медсестринська освіта особливу увагу надає особистісним та професійним цінностям. Так як багато факторів, зокрема, такі як освіта, культура та ставлення впливають на розвиток професійних цінностей та етичних рішень, ЗВО повинні використовувати різні методи навчання з метою ознайомлення студентів із професійними цінностями відповідно до їх особливостей [11].

Перетворення зі студента на повноправного члена медичного персоналу серйозно впливає на фахівця у сфері охорони здоров'я. Молоді медсестри починають стикатися з незнайомими і складними ситуаціями, до якими вони можуть бути не готові, вони збираються зіткнутися [24]. Багато ЗОЗ часто не укомплектовані повністю та очікують нових медсестер для ефективної роботи надання допомоги пацієнтам в якості медсестри. Тому студенти-медсестри повинні готуватися самостійно до роботи в новому середовищі. [25]. Якщо медичні сестри не були достатньо добре підготовлені вони розчаровуються і рано чи пізно залишають роботу. [26]. Призначення нової медсестри з більшим досвідом роботи може принести більше для ЗОЗ. Тому вони часто віддють перевагу кваліфікованому персоналу для догляду за хворими [27]. Дослідження в галузі медсестринства свідчать про те, що на молодий персонал медсестер керівництвом ЗОЗ покладаються високі очікування, і коли не вдається їх отримати, молоді медсестри можуть відчувати провину, ніби вони не мають достатньо знань про свою роботу. Тому медсестри ще на додипломному рівні повинні отримати можливість дізнаватися про нові складні, ситуації, які вони повинні будуть вирішувати. Молоді медсестри можуть проходити різноманітні емоції до закінчення навчального закладу та працевлаштування медсестрою. На початку вони можуть відчувати задоволення та гордість щодо своїх досягнень. Однак під час роботи медсестрою, ці емоції можуть обернутися почуттям недостатності знань, браку впевненості щодо виконання практичних навичок,

молоді медсестри можуть мати страх прийняти неправильне рішення. Багато разів нові медсестри відчувають відсутність впевненості у своїх силах, навіть якщо вони мають глибокі знання [24].

В Україні за останні роки з'явилась низка досліджень, що стосуються ціннісно - смислових орієнтацій медичних сестер. Так, Ковтун О.М. вказує, що відносини між медичною сестрою і пацієнтом повинні будуватися на засадах гуманності, високої професійності та співпереживанні [28].

Однак, набагато більше досліджень ціннісно - смислових орієнтацій медичних сестер проводяться за кордоном. Зарубіжні колеги вважають, що ефективна програма як додипломного, так і післядипломного навчання, повинна розширити знання та компетенцію нових медсестер і цілісно підготувати їх до демонстрації своєї компетентності в новому середовищі. Добре розроблена програма також повинна враховувати погляди стейкхолдерів, включати як загальну, так і спеціальну орієнтацію, а також приділяти особливу увагу змісту та стратегіям навчання [29].

За кордоном вважають, що медичні професії, особливо медсестринська, мають особливі і динамічні цінності, які пов'язані з переконаннями щодо їх відповідності та бажаності [30]. Крім того, вирішальними факторами є мотиваційні та винагороджуючі чинники [30]. Професійні цінності часто ведуть до розвитку особистих цінностей [30]. Іншими словами, багато досліджень показали значний зв'язок між особистими та професійними цінностями [29, 30].

Результати різних досліджень розширюють поточну базу знань про орієнтаційну компетентність медсестер. ЗОЗ повинні визнавати різні профілі орієнтаційної компетентності медсестринського персоналу, оскільки вибір керівника у медсестринстві завжди має базуватися на володінні необхідною орієнтаційною компетентністю. Результати показують, що керівники потребують підтримки з боку колег, щоб достатньо зосередитися на завданнях орієнтації співробітників. Також керівники потребують подальшої орієнтаційної освіти, яка повинна, наприклад, окреслити цілі навчання для нових

співробітників і те, як керівники можуть оцінювати продуктивність співробітників [31].

Досвідчені медсестри працюють як наставники для нових медсестер-випускників, а також для досвідчених медсестер, які розпочали новий вид діяльності, та студентів-медсестер на клінічній практиці [32]. Дипломовані медсестри несуть відповідальність за прийом нових працівників у рамках своєї повсякденної роботи. У багатьох лікарнях орієнтація для нових співробітників відбувається за моделлю наставництва (Key & Wright, 2017), за якою досвідчена медсестра працює в парі з новим працівником протягом усього періоду наставництва [33, 34]. Проведені зарубіжні дослідження також підкреслюють, що бути медсестрою-наставником є трудомістким і вимогливим завданням, оскільки наставники мають власну кількість пацієнтів, які потребують догляду; отже, роль наставника становить додаткову відповідальність до основних клінічних обов'язків медсестри і виконання цих подвійних ролей може бути тягарем [34]. Успішність періоду наставництва в медичних професіях можна виміряти такими результатами, як утримання в ЗОЗ, задоволеність роботою та просування по службі [35]. Однак, потенційно успішний період наставництва може бути порушений внаслідок зміни посади медсестри, переміщенням на інше робоче місце, постійною ротацією медперсоналу та робочим навантаженням, пов'язаним із роллю наставника [36]. Також наставництво впливає на впевненість і компетентність новоспечених медсестер [37].

Багато дослідників говорять зараз про притаманний медичним сестрам альтруїзм. Альтруїзм означає допомогу іншим без прямого чи непрямого очікування винагороди. Його визначення найкращим чином відповідає інтересам пацієнтів, тому альтруїзм добре вписується в медицину [38]. Це етична цінність, яка керує турботливою поведінкою медсестер і вибором сестринської справи як кар'єри [39]. Є багато доказів, які свідчать про те, що жінки завжди стикаються з набагато більшим покаранням за нездатність бути альтруїстичними через поведінкові приписи, засновані на гендерних стереотипах. Більшість медсестер — жінки, і вони зазвичай отримують ворожість з боку пацієнтів або покарання з

боку ЗОЗ, якщо вони не будуть поводитися альтруїстично, як того очікує громадськість [40, 41]. Навіть гірше, репутація медсестер може бути знищена через відсутність альтруїзму, і це може зменшити повагу до медсестер [42, 43]. Звідси видно, що альтруїзм допомагає отримати визнання пацієнтів та компліменти від них. Проте деякі дослідження показали, що альтруїзм з часом зменшується [44]. Водночас існують заклики відмовитися від альтруїзму на сучасному ринку медицини [45]. Альтруїзм був описаний як цінність, покликання або аспект професіоналізму в медсестринстві. Це було основою професії медсестри або основою для вибору сестринської справи як професії. Більше половини досліджень визначили альтруїзм як особисту або робочу цінність [46]. Деякі дослідження сприймали альтруїзм як професійний еквівалент професійних навичок і як відображення та представлення рівня досвіду [47]. Одне дослідження визначило альтруїзм як мотивацію для спрямування практики, а одне дослідження вважало його основою для задоволення від роботи [48, 49]. На основі теорії догляду за людиною Уотсона запропоновані шістнадцять компетенцій альтруїстичного медсестринського догляду: є

- (1) визнає прояви доброти;
- (2) шанує власні та чужі дари й таланти;
- (3) визнає вразливі місця в собі та інших;
- (4) ставиться до себе та інших з люблячою добротою;
- (5) вислуховує інших із щирою турботою;
- (6) приймає себе та інших такими, якими вони є;
- (7) демонструє повагу до себе та інших;
- (8) слухає інших;
- (9) ставиться до інших з добротою;
- (10) звертає увагу на інших;
- (11) поважає інших;
- (12) шанує людську гідність себе та інших;
- (13) практикує незворушність з пацієнтами;
- (14) відкритий для зв'язку з собою, іншими, оточенням і всесвітом;

(15) моделює самообслуговування та турботу про інших;

(16) підтверджує унікальність себе та інших [47, 50].

Однак багато з цих досліджень були перехресними дослідженнями, якісними дослідженнями або дослідженнями змішаних методів, і жодне з них не було розроблено з метою покращення альтруїзму медсестер. Також є дослідження, де виявлено, що співчуття є цінним центром уваги, який можна стимулювати співчуттям або емпатією [51].

Висновки до розділу 1.

1. В процесі аналізу літературних даних було вивчено сучасні проблеми ціннісно - смислових орієнтацій студентів ЗВО - майбутніх медичних сестер. Виявлено, що спектр і важливість ціннісно - смислових орієнтацій змінюються в процесі навчання.
2. В процесі аналізу літературних даних було вивчено сучасні проблеми ціннісно - смислових орієнтацій студентів практикуючих медичних сестер ЗОЗ. Виявлено, що спектр і важливість ціннісно - смислових орієнтацій змінюються в процесі практичної роботи залежно від стажу практичної діяльності та її специфіки.
3. Нами досліджено, що під час навчання студентів – майбутніх медичних сестер доцільно інформувати їх про основні ціннісно - смислові орієнтації, які будуть сприяти розвитку професійних цінностей медичних сестер.

РОЗДІЛ 2. МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ.

2.1. Методи та об'єкт дослідження.

Об'єкт дослідження: студенти ЗВО – майбутні медичні сестри.

Проблема дослідження - значення ціннісно - смислових орієнтацій студентів ЗВО - майбутніх медичних сестер для формування її професійних цінностей та можливість вдосконалення навчального процесу з метою формування кваліфікованої професійної медичної сестри.

Предмет дослідження: система особистісних цінностей студентів ЗВО та персонал медичних сестер ЗОЗ.

Методи дослідження:

1. Теоретичні - пошук, аналіз та узагальнення літературних даних та науково-методичної бази основних міжнародних організацій та національних інституцій; аналіз, синтез, систематизація, узагальнення, моделювання, класифікація, прогнозування;
2. Соціальні методи - метод анкетування,
3. Графічні методи.
4. Статистичні методи.

Статистичну обробку отриманих результатів проводили згідно методу варіаційної статистики, а також за допомогою ліцензованої програми Microsoft Office 2020 із визначенням середньої вличини та середнього квадратичного відхилення, а також за непараметричними показниками.

Дослідження проводилося в ННІ медсестринства ТНМУ імені І.Я. Горбачевського та відділеннях КНП «Тернопільська обласна клінічна лікарня» ТОР. Серед учасників цього дослідження було

- 10 студентів 1 курсу,
- 11 студентів 2 курсу,
- 12 студентів 3 курсу,
- 19 студентів 4 курсу.

Ціннісні орієнтації респондентів вивчали за методикою М. Рокича, (RVS – Rokeach Value Survey), створений ще 1973 році, див. Додаток А. [52].

Даний метод полягає у визначенні важливості цілей і засобів, які формують систему особистісних цінностей.

Анкетований повинен проранжувати у порядку важливості для себе 18 термінальних цінностей-цілей і інструментальних цінностей-засобів.

Всі цінності поділяють на три основні групи:

1. Значимі – від 1 до 6 порядкового номера.
2. Байдужі – від 7 до 12 порядкового номера.
3. Незначущі – від 13 до 18 порядкового номера.

Після того проводиться оцінка реалізованості кожної цінності в житті.

2.2. Узагальнені результати дослідження.

Для студентів – майбутніх медичних сестер найважливішими є такі термінальні цінності: любов (духовна і фізична близькість з коханою людиною), $M_{\pm m} - 2,3 \pm 1,3$; здоров'я, $M_{\pm m} - 2,9 \pm 1,6$; цікава робота, $M_{\pm m} - 3,5 \pm 1,6$; щасливе сімейне життя, $M_{\pm m} - 3,0 \pm 1,9$; матеріально забезпечене життя (відсутність матеріальних труднощів) , $M_{\pm m} - 4,4 \pm 1,7$; розваги (приємне, необтяжливе проведення часу, відсутність обов'язків) - $M_{\pm m} - 6,2 \pm 2,9$; пізнання (можливість розширення своєї освіти, кругозору, загальної культури, інтелектуальний розвиток) $M_{\pm m} - 8,8 \pm 3,8$; суспільне покликання (повага оточуючих, колективу, товаришів по роботі) $M_{\pm m} - 9,2 \pm 4,2$.

Студенти – майбутні медичні сестри найменше значення надають таким термінальним цінностям: свобода (самостійність, незалежність у судженнях і вчинках), $M_{\pm m} - 15,0 \pm 2,9$; життєва мудрість (зрілість суджень і здоровий глузд, що досягаються життєвим досвідом) , $M_{\pm m} - 12,8 \pm 3,6$; активне діяльне життя (повнота та емоційна насиченість життя) , $M_{\pm m} - 13,3 \pm 2,4$; розвиток (робота над собою, постійне фізичне і духовне вдосконалення); , $M_{\pm m} - 13,3 \pm 2,4$; творчість (можливість творчої діяльності) , $M_{\pm m} - 12,2 \pm 3,2$;

Виявлено наступний розподіл термінальних цінностей за групами. Основними значими пріоритетними термінальними цінностями студенти ННІ медсестринства вважають любов (духовна і фізична близькість з коханою людиною), здоров'я, цікаву роботу та матеріально забезпечене життя (відсутність матеріальних труднощів).

Із основних значимих найменш пріоритетних термінальних цінностей студенти ННІ медсестринства відмічають свободу (самостійність, незалежність у судженнях і вчинках), щастя інших (добробут, розвиток і вдосконалення інших людей, всього народу, людства в цілому) , та творчість (можливість творчої діяльності).

Протягом 4-х років навчання мали місце невеликі коливання важливості термінальних цінностей для студентів, які зрештою недостовірно змінювали загальну картину рангових номерів, яка в цілому визначила певні уподобання респондентів. Однак, протягом навчання від 1 курсу до 4-го, спостерігається зростання значимості таких інструментальних цінностей, як - наявність хороших і вірних друзів; щастя інших (добробут, розвиток і вдосконалення інших людей, всього народу, людства в цілому).

Також, протягом навчання від 1 курсу до 4-го, спостерігається зменшення значимості цікава робота; розваги (приємне, необтяжливе проведення часу, відсутність обов'язків), свобода (самостійність, незалежність у судженнях і вчинках),

Для студентів – майбутніх медичних сестер найважливішими є такі інструментальні цінності: освіченість (широта знань, висока загальна культура) , $M_{\pm m} - 3,0_{\pm 2,7}$; акуратність (охайність), вміння тримати в порядку речі, порядок у справах , $M_{\pm m} - 2,7_{\pm 1,8}$; чуйність (дбайливість) , $M_{\pm m} - 4,3_{\pm 3,4}$; високі запити (високі вимоги до життя і високі домагання) , $M_{\pm m} - 5,1_{\pm 2,4}$;

Студенти – майбутні медичні сестри найменше значення надають таким термінальним цінностям: ефективність у справах (працьовитість, продуктивність у роботі) , $M_{\pm m} - 16,4_{\pm 2,9}$, широта поглядів (уміння зрозуміти чужу точку зору, поважати інші смаки, звичаї, звички) , $M_{\pm m} - 16,4_{\pm 2,9}$; сміливість у відстоюванні

свої думки, поглядів , $M_{\pm m} - 15,5 \pm 2,5; 13$ - тверда воля (вміння настояти на своєму, не відступати перед труднощами) , $M_{\pm m} - 15,4 \pm 2,1$; терпимість (до поглядів і думок інших, вміння прощати іншим їхні помилки та омани), $M_{\pm m} - 13,3 \pm 1,9$; чесність (правдивість, щирість) , $M_{\pm m} - 13,3 \pm 1,9$;

Виявлено наступний розподіл інструментальних цінностей за групами. Основними значимими пріоритетними інструментальними цінностями студенти ННІ медсестринства вважають акуратність (охайність), вміння тримати в порядку речі, порядок у справах; високі запити (високі вимоги до життя і високі домагання); вихованість (гарні манери); старанність (дисциплінованість).

Із основних значимих найменш пріоритетних інструментальних цінностей студенти ННІ медсестринства відмічають незалежність (здатність діяти самостійно, рішуче).

Основна маса найменш найменш пріоритетних інструментальних цінностей належить до групи незначущих цінностей (тверда воля (вміння настояти на своєму, не відступати перед труднощами), терпимість (до поглядів і думок інших, вміння прощати іншим їхні помилки та омани), широта поглядів (уміння зрозуміти чужу точку зору, поважати інші смаки, звичаї, звички), чесність (правдивість, щирість), ефективність у справах (працьовитість, продуктивність у роботі)).

Протягом 4-х років навчання мали місце невеликі коливання важливості більшості інструментальних цінностей для студентів, які зрештою недостовірно змінювали загальну картину рангових номерів, яка в цілому визначила певні уподобання респондентів.

Однак, протягом навчання від 1 курсу до 4-го, спостерігається зростання значимості таких інструментальних цінностей, як - чуйність (дбайливість), освіченість (широта знань, висока загальна культура), чесність (правдивість, щирість), терпимість (до поглядів і думок інших, вміння прощати іншим їхні помилки та омани), старанність (дисциплінованість); акуратність (охайність), вміння тримати в порядку речі, порядок у справах; вихованість (гарні манери);

Також, протягом навчання від 1 курсу до 4-го, спостерігається зменшення значимості таких інструментальних цінностей, як - широта поглядів (уміння зрозуміти чужу точку зору, поважати інші смаки, звичаї, звички), тверда воля (вміння настояти на своєму, не відступати перед труднощами), сміливість у відстоюванні своєї думки, поглядів; раціоналізм (вміння тверезо і логічно мислити, приймати обдумані, раціональні рішення); незалежність (здатність діяти самостійно, рішуче); непримиренність до недоліків у собі та інших; високі запити (високі вимоги до життя і високі домагання); життєрадісність (почуття гумору).

Висновки до розділу 2.

1. З метою вирішення поставлених завдань було прийнято рішення про отримання первинної інформації методом опитування, розроблено програму соціологічного дослідження, використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, зокрема, дослідження ціннісних орієнтацій респондентів за методикою М. Рокича, (RVS – Rokeach Value Survey), див. Додаток А. [52]. Даний метод полягає у визначенні важливості цілей і засобів, які формують систему особистісних цінностей.

2. В роботі були опитані студенти-майбутні медичні сестри щодо важливості окремих термінальних та інструментальних цінностей, виявлено спектр значимих і малозначущих цінностей окремо по курсах та проаналізована динаміка їх змін.

РОЗДІЛ 3. ВИВЧЕННЯ СФЕРИ ЦІННІСНО - СМИСЛОВИХ ОРІЄНТАЦІЙ СТУДЕНТІВ ТА МЕДИЧНИХ СЕСТЕР.

З метою вивчення сфери ціннісно - смислових орієнтацій нами було опитано 52 студенти - майбутні медичні сестри – бакалаври, які навчались в ННІ медсестринства ТНМУу 2022 р., зокрема.

10 студентів 1 курсу,

11 студентів 2 курсу,

12 студентів 3 курсу,

19 студентів 4 курсу.

Ціннісні орієнтації студентів ми вивчали за методикою М. Рокича [52]. Респондентам було надано і два списки цінностей (по 18 у кожному) на аркушах паперу. У списках опитуваний присвоював кожній цінності ранговий номер. Спочатку пред'являвся набір термінальних, а потім набір інструментальних цінностей. Тестування було анонімним.

3.1. Вивчення сфери ціннісно - смислових орієнтацій студентів шляхом аналізу термінальних цінностей.

Нами було опитано 52 студенти - майбутні медичні сестри – бакалаври, які навчались в ННІ медсестринства ТНМУу 2022 р., зокрема.

10 студентів 1 курсу,

11 студентів 2 курсу,

12 студентів 3 курсу,

19 студентів 4 курсу.

Ціннісні орієнтації студентів ми вивчали за методикою М. Рокича [52].

Список А (термінальні цінності):

1. активне діяльне життя (повнота та емоційна насиченість життя);
2. життєва мудрість (зрілість суджень і здоровий глузд, що досягаються життєвим досвідом);

3. здоров'я (фізичне і психічне);
4. цікава робота;
5. краса природи і мистецтва (переживання прекрасного в природі і в мистецтві);
6. любов (духовна і фізична близькість з коханою людиною);
7. матеріально забезпечене життя (відсутність матеріальних труднощів);
8. наявність хороших і вірних друзів;
9. суспільне покликання (повага оточуючих, колективу, товаришів по роботі);
10. пізнання (можливість розширення своєї освіти, кругозору, загальної культури, інтелектуальне розвиток);
11. продуктивна життя (максимально повне використання своїх можливостей, сил і здібностей);
12. розвиток (робота над собою, постійне фізичне і духовне вдосконалення);
13. розваги (приємне, необтяжливе проведення часу, відсутність обов'язків)
14. свобода (самостійність, незалежність у судженнях і вчинках)
15. щасливе сімейне життя
16. щастя інших (добробут, розвиток і вдосконалення інших людей, всього народу, людства в цілому)
17. творчість (можливість творчої діяльності)
18. впевненість у собі (внутрішня гармонія, свобода від внутрішніх протиріч; сумнівів) [52].

Результати опитування студентів 1 курсу наведені в таблиці 1 додатку В.

Нами розраховані середні значення рангових номерів термінальних цінностей студентів 1 курсу. Результати розрахунку наведені в таблиці 3.1.1.

Таблиця 3.1.1.

Середні значення рангових номерів термінальних цінностей у студентів 1 курсу.

N цінностей	Середнє значення, n = 10	
	M	m
1	13.4	1.9
2	13.4	2.4

3	2.6	1.4
4	3.1	1.6
5	11.1	2.7
6	2.3	1.1
7	4.6	2.0
8	14.3	2.2
9	11.2	5.1
10	9.4	4.4
11	10.5	3.9
12	13.1	4.0
13	5.8	1.8
14	15.0	2.8
15	3.2	1.3
16	13.2	4.0
17	11.1	3.0
18	11.3	2.7

Рангові номери термінальних цінностей у порядку важливості для студентів 1 курсу проілюстровано на рисунку 3.1.1.

Як ілюструє рисунок 3.1.1, для студентів 1 курсу найважливішими є такі термінальні цінності:

любов (духовна і фізична близькість з коханою людиною), $M_{\pm m} - 2,3_{\pm 1,1}$;

здоров'я, $M_{\pm m} - 2,6_{\pm 1,4}$;

цікава робота, $M_{\pm m} - 2,6_{\pm 1,4}$;

щасливе сімейне життя, $M_{\pm m} - 3,2_{\pm 1,3}$;

матеріально забезпечене життя (відсутність матеріальних труднощів) ,
 $M_{\pm m} - 4,6_{\pm 2,0}$;

розваги (приємне, необтяжливе проведення часу, відсутність обов'язків)

$M_{\pm m} - 5,8_{\pm 1,8}$;

пізнання (можливість розширення своєї освіти, кругозору, загальної культури, інтелектуальний розвиток) $M_{\pm m} - 9,4_{\pm 4,4}$;

продуктивне життя (максимально повне використання своїх можливостей, сил і здібностей) $M_{\pm m} - 10,5_{\pm 23,9}$.

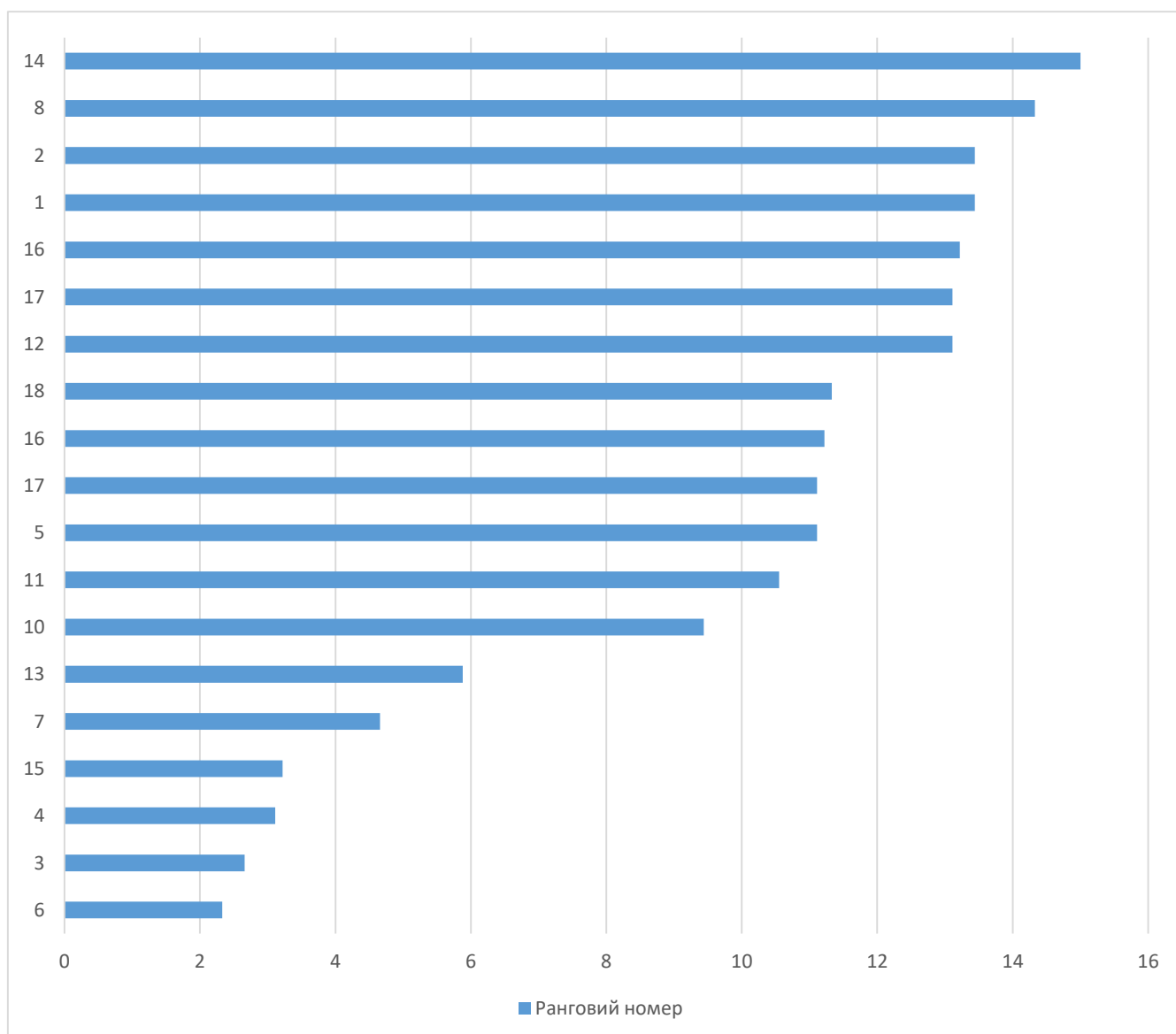

Рисунок 3.1.1. Рангові номери термінальних цінностей у порядку важливості для студентів 1 курсу.

Студенти 2 курсу найменше значення надають таким термінальним цінностям:

свобода (самостійність, незалежність у судженнях і вчинках), $M_{\pm m} - 15,0_{\pm 2,8}$;

наявність хороших і вірних друзів, $M \pm m$ - $14,3 \pm 2,2$;

життєва мудрість (зрілість суджень і здоровий глузд, що досягаються життєвим досвідом) , $M \pm m$ - $13,4 \pm 2,4$;

активне діяльне життя (повнота та емоційна насиченість життя) , $M \pm m$ - $13,4 \pm 1,9$;

щастя інших (добробут, розвиток і вдосконалення інших людей, всього народу, людства в цілому) , $M \pm m$ - $13,2 \pm 4,0$;

Результати опитування студентів 2 курсу наведені в таблиці 2 додатку В.

Нами розраховані середні значення рангових номерів термінальних цінностей студентів 2 курсу. Результати розрахунку наведені в таблиці 3.1.2.

Таблиця 3.1.2.

Середні значення рангових номерів термінальних цінностей у студентів 2 курсу.

N цінності	Середнє значення, n = 11	
	M	m
1	12,9	2,8
2	12,8	1,7
3	3,1	1,1
4	3,1	1,5
5	12,4	3,6
6	2,4	1,3
7	4,3	1,8
8	13,4	3,5
9	11,2	4,5
10	10,5	5,1
11	11,4	4,1
12	13,0	3,7
13	6,2	1,7
14	15,2	3,0
15	3,7	2,7
16	11,5	3,5

17	12,0	3,1
18	11,4	3,5

Рангові номери термінальних цінностей у порядку важливості для студентів 1 курсу проілюстровано на рисунку 3.1.2.

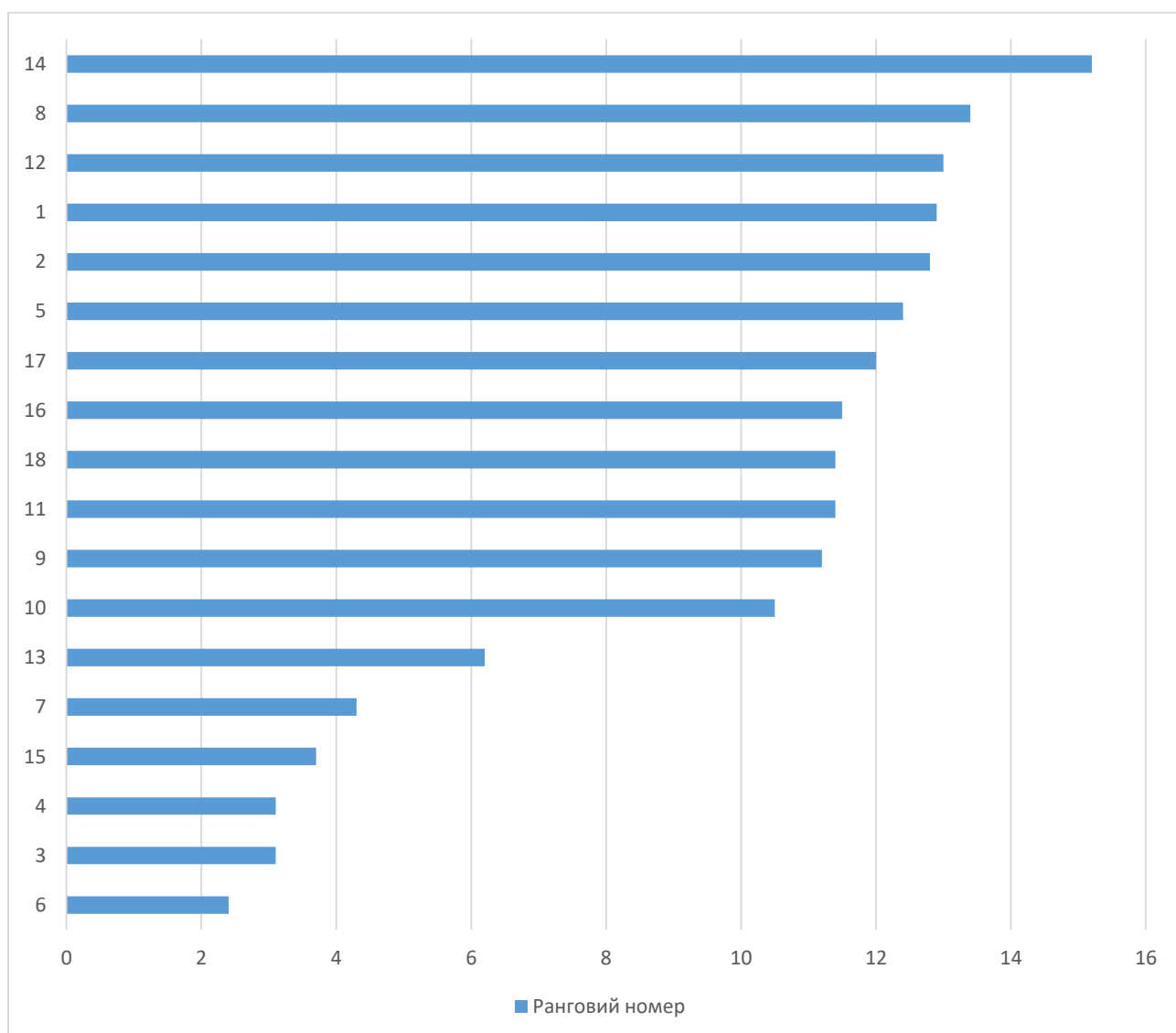

Рисунок 3.1.2. Рангові номери термінальних цінностей у порядку важливості для студентів 2 курсу.

Як ілюструє рисунок 3.1.2, для студентів 2 курсу найважливішими є такі термінальні цінності:

любов (духовна і фізична близькість з коханою людиною), $M_{\pm m} - 2,3 \pm 1,1$;

здоров'я, $M_{\pm m} - 2,6 \pm 1,4$;

цікава робота, $M_{\pm m} - 2,6 \pm 1,4$;

щасливе сімейне життя, $M_{\pm m} - 3,2 \pm 1,3$;

матеріально забезпечене життя (відсутність матеріальних труднощів) ,
 $M_{\pm m} - 4,6 \pm 2,0$.

розваги (приємне, необтяжливе проведення часу, відсутність обов'язків)

$M_{\pm m} - 6,2 \pm 1,7$;

пізнання (можливість розширення своєї освіти, кругозору, загальної культури, інтелектуальний розвиток) $M_{\pm m} - 10,5 \pm 5,1$;

суспільне покликання (повага оточуючих, колективу, товаришів по роботі)

$M_{\pm m} - 11,2 \pm 4,5$.

Студенти 2 курсу найменше значення надають таким термінальним цінностям:

свобода (самостійність, незалежність у судженнях і вчинках), $M_{\pm m} - 15,2 \pm 3,2$;

наявність хороших і вірних друзів, $M_{\pm m} - 13,0 \pm 3,7$;

розвиток (робота над собою, постійне фізичне і духовне вдосконалення),
 $M_{\pm m} - 13,4 \pm 3,5$;

активне діяльне життя (повнота та емоційна насиченість життя) , $M_{\pm m} - 12,9 \pm 2,8$;

життєва мудрість (зрілість суджень і здоровий глузд, що досягаються життєвим досвідом) , $M_{\pm m} - 12,8 \pm 1,7$.

Результати опитування студентів 3 курсу наведені в таблиці 3 додатку В

Нами розраховані середні значення рангових номерів термінальних цінностей студентів 3 курсу. Результати розрахунку наведені в таблиці 3.1.3.

Таблиця 3.1.3.

Середні значення рангових номерів термінальних цінностей у студентів 3 курсу.

N цінності	Середнє значення, n = 12	
	M	m
1	13,5	2,5

2	14,0	1,85
3	3,1	1,9
4	3,5	1,7
5	11,6	3,0
6	2,4	1,4
7	4,3	1,7
8	13,7	2,5
9	11,1	4,4
10	8,8	3,8
11	11,3	4,2
12	12,1	3,6
13	6,3	2,9
14	14,8	3,1
15	2,7	1,3
16	12,9	4,2
17	12,6	3,3
18	11,2	2,5

Рангові номери термінальних цінностей у порядку важливості для студентів 1 курсу проілюстровано на рисунку 3.1.3.

Як ілюструє рисунок 3.1.3, для студентів 2 курсу найважливішими є такі термінальні цінності:

любов (духовна і фізична близькість з коханою людиною), $M_{\pm m} - 2,4_{\pm 1,4}$;

щасливе сімейне життя, $M_{\pm m} - 2,7_{\pm 1,3}$;

здоров'я, $M_{\pm m} - 3,1_{\pm 1,9}$;

цікава робота, $M_{\pm m} - 3,5_{\pm 1,7}$;

матеріально забезпечене життя (відсутність матеріальних труднощів) ,
 $M_{\pm m} - 4,3_{\pm 1,7}$.

розваги (приємне, необтяжливе проведення часу, відсутність обов'язків) -

$M_{\pm m} - 6,3_{\pm 2,9}$;

пізнання (можливість розширення своєї освіти, кругозору, загальної культури, інтелектуальний розвиток) $M \pm m - 8,8 \pm 3,8$;

суспільне покликання (повага оточуючих, колективу, товаришів по роботі) $M \pm m - 11,1 \pm 4,4$.

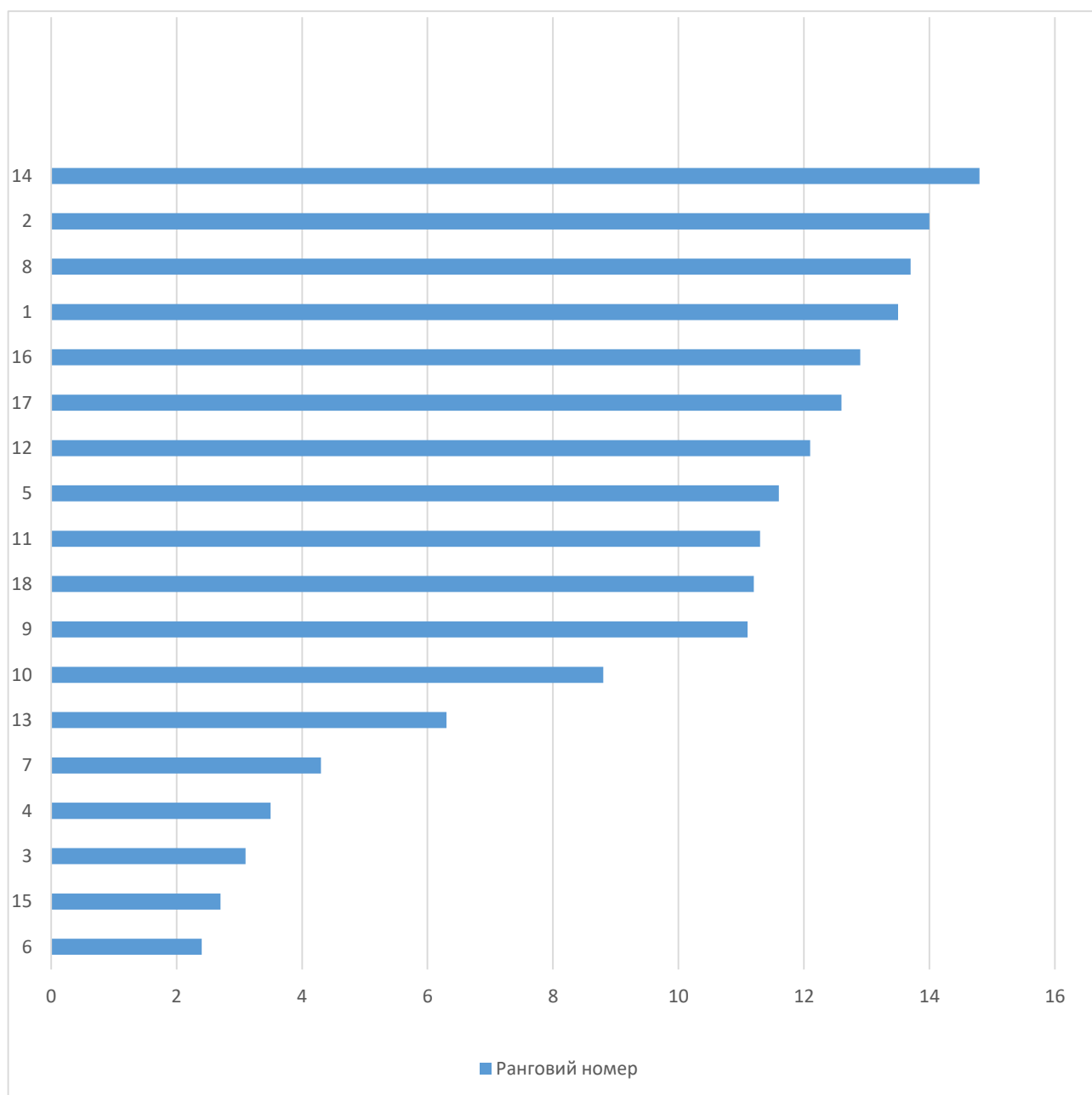

Рисунок 3.1.3. Рангові номери термінальних цінностей у порядку важливості для студентів 3 курсу.

Студенти 3 курсу найменше значення надають таким термінальним цінностям:

свобода (самостійність, незалежність у судженнях і вчинках), $M \pm m$ - $14,8 \pm 3,1$;

життєва мудрість (зрілість суджень і здоровий глузд, що досягаються життєвим досвідом), $M \pm m$ - $14,0 \pm 1,8$;

наявність хороших і вірних друзів, $M \pm m$ - $13,7 \pm 2,5$;

активне діяльне життя (повнота та емоційна насиченість життя), $M \pm m$ - $13,5 \pm 2,5$;

щастя інших (добробут, розвиток і вдосконалення інших людей, всього народу, людства в цілому), $M \pm m$ - $12,9 \pm 4,2$;

творчість (можливість творчої діяльності), $M \pm m$ - $12,3 \pm 3,3$;

Результати опитування студентів 4 курсу наведені в таблиці 4 додатку В.

Нами розраховані середні значення рангових номерів термінальних цінностей студентів 4 курсу. Результати розрахунку наведені в таблиці 3.1.4.

Таблиця 3.1.4.

Середні значення рангових номерів термінальних цінностей у студентів 4 курсу.

N цінностей	Середнє значення, n = 19	
	M	m
1	13,4	2,7
2	14,5	2,0
3	3,0	1,8
4	3,6	1,4
5	11,9	2,9
6	2,2	1,3
7	4,3	1,5
8	13,0	2,8
9	10,7	4,1
10	8,9	4,2
11	11,3	4,1
12	12,7	3,6
13	6,5	2,4

14	14,8	2,8
15	2,9	2,1
16	12,5	3,9
17	12,7	3,4
18	10,9	2,7

Рангові номери термінальних цінностей у порядку важливості для студентів 4 курсу проілюстровано на рисунку 3.1.4.

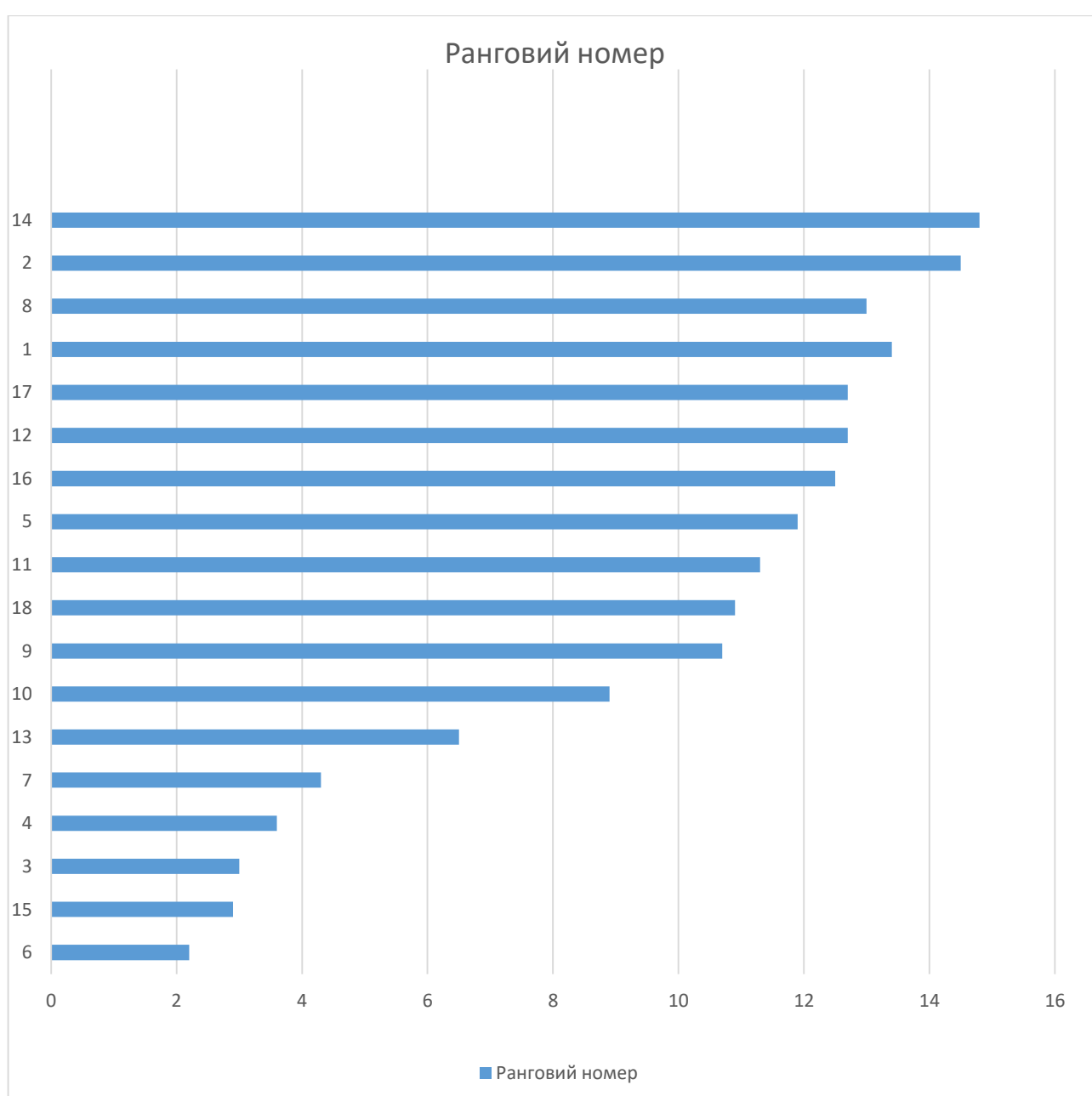

Рисунок 3.1.4. Рангові номери термінальних цінностей у порядку важливості для студентів 4 курсу.

Як ілюструє рисунок 3.1.4, для студентів 4 курсу найважливішими є такі термінальні цінності:

любов (духовна і фізична близькість з коханою людиною), $M_{\pm m} - 2,4 \pm 1,4$;

щасливе сімейне життя, $M_{\pm m} - 2,7 \pm 1,3$;

здоров'я, $M_{\pm m} - 3,1 \pm 1,9$;

цікава робота, $M_{\pm m} - 3,5 \pm 1,7$;

матеріально забезпечене життя (відсутність матеріальних труднощів) ,
 $M_{\pm m} - 4,3 \pm 1,7$;

розваги (приємне, необтяжливе проведення часу, відсутність обов'язків) -
 $M_{\pm m} - 2,9 \pm 2,1$;

пізнання (можливість розширення своєї освіти, кругозору, загальної культури, інтелектуальний розвиток) $M_{\pm m} - 8,9 \pm 4,2$;

суспільне покликання (повага оточуючих, колективу, товаришів по роботі)
 $M_{\pm m} - 10,7 \pm 4,1$.

Студенти 4 курсу найменше значення надають таким термінальним цінностям:

свобода (самостійність, незалежність у судженнях і вчинках), $M_{\pm m} - 14,8 \pm 3,1$;

життєва мудрість (зрілість суджень і здоровий глузд, що досягаються життєвим досвідом) , $M_{\pm m} - 14,0 \pm 1,8$;

наявність хороших і вірних друзів, $M_{\pm m} - 13,7 \pm 2,5$;

активне діяльне життя (повнота та емоційна насиченість життя) , $M_{\pm m} - 13,5 \pm 2,5$;

щастя інших (добробут, розвиток і вдосконалення інших людей, всього народу, людства в цілому) , $M_{\pm m} - 12,9 \pm 4,2$;

творчість (можливість творчої діяльності) , $M_{\pm m} - 12,3 \pm 3,3$;

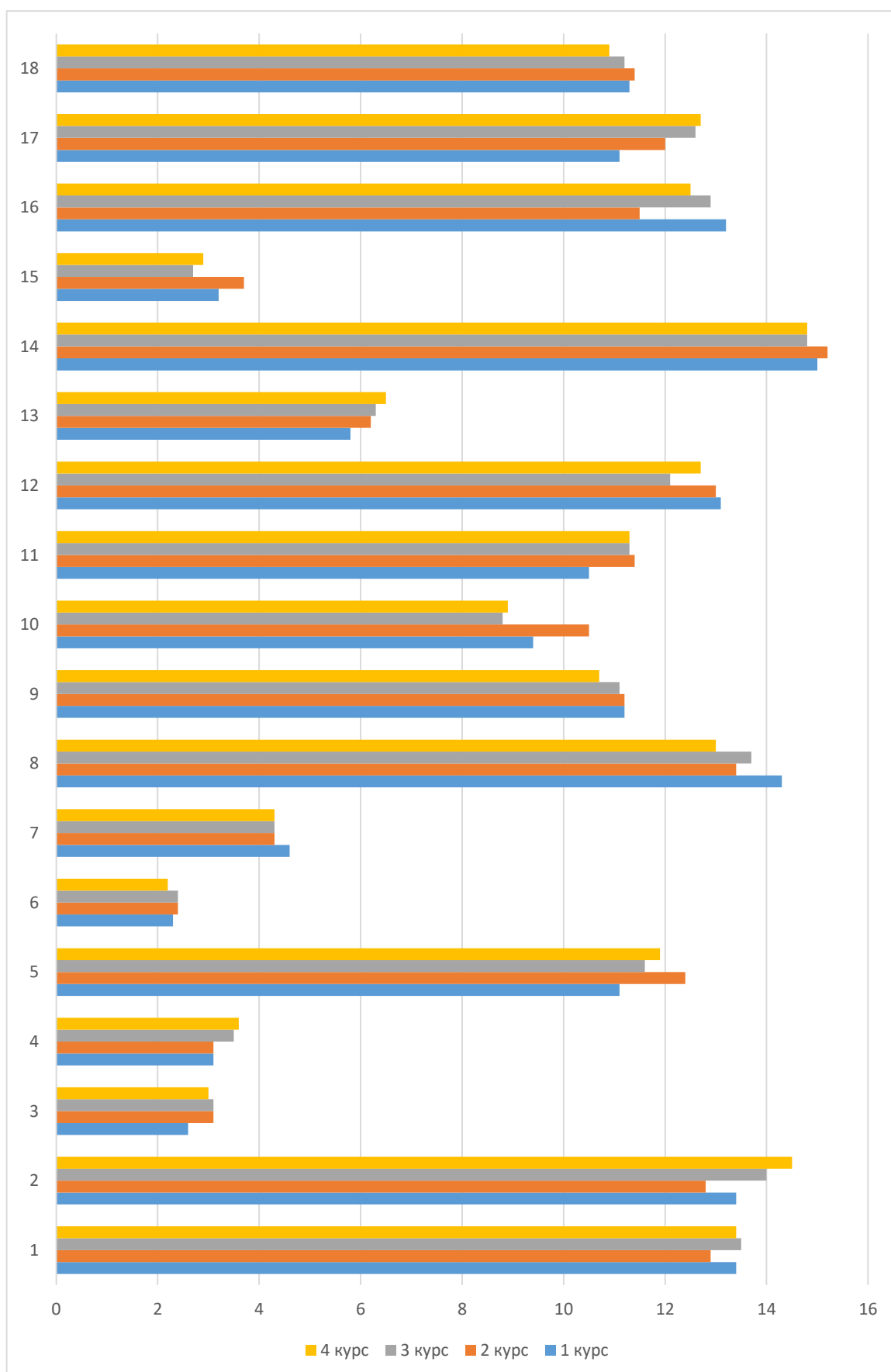

Рисунок 3.1.5. Динаміка змін важливості термінальних цінностей для студентів протягом 4-х років навчання

Нами проаналізована динаміка змін важливості термінальних цінностей для студентів протягом 4-х років навчання. Результати аналізу наведені на рис. 3.1.5.

Як видно із рисунку 3.1.5, протягом 4-х років навчання мали місце невеликі коливання важливості термінальних цінностей для студентів, які зрештою недостовірно змінювали загальну картину рангових номерів, яка в цілому визначила певні уподобання респондентів.

Однак, протягом навчання від 1 курсу до 4-го, спостерігається зростання значимості таких інструментальних цінностей, як -

- наявність хороших і вірних друзів;
- щастя інших (добробут, розвиток і вдосконалення інших людей, всього народу, людства в цілому).
- Також, протягом навчання від 1 курсу до 4-го, спостерігається зменшення значимості цікава робота;
- розваги (приємне, необтяжливе проведення часу, відсутність обов'язків)
- свобода (самостійність, незалежність у судженнях і вчинках)

Нами розраховані середні значення рангових номерів термінальних цінностей студентів – майбутніх медичних сестер в цілому. Результати розрахунку наведені в таблиці 3.1.5.

Таблиця 3.1.5.

Середні значення рангових номерів термінальних цінностей у студентів – майбутніх медичних сестер в цілому.

N цінності	Середнє значення, n = 52	
	M	m
1	13,3	2,4
2	13,8	2,1
3	2,9	1,6

4	3,5	1,6
5	11,8	2,9
6	2,3	1,3
7	4,4	1,7
8	13,5	2,8
9	9,2	4,2
10	8,8	3,8
11	11,1	3,9
12	12,8	3,6
13	6,2	2,9
14	15,0	2,9
15	3,0	1,9
16	12,7	3,9
17	12,2	3,2
18	11,1	2,8

Як ілюструє таблиця 3.1.4, для студентів – майбутніх медичних сестер найважливішими є такі термінальні цінності:

любов (духовна і фізична близькість з коханою людиною), $M_{\pm m} - 2,3 \pm 1,3$;

здоров'я, $M_{\pm m} - 2,9 \pm 1,6$;

цікава робота, $M_{\pm m} - 3,5 \pm 1,6$;

щасливе сімейне життя, $M_{\pm m} - 3,0 \pm 1,9$;

матеріально забезпечене життя (відсутність матеріальних труднощів) ,
 $M_{\pm m} - 4,4 \pm 1,7$;

розваги (приємне, необтяжливе проведення часу, відсутність обов'язків) -
 $M_{\pm m} - 6,2 \pm 2,9$;

пізнання (можливість розширення своєї освіти, кругозору, загальної культури, інтелектуальний розвиток) $M_{\pm m} - 8,8 \pm 3,8$;

суспільне покликання (повага оточуючих, колективу, товаришів по роботі)
 $M_{\pm m} - 9,2 \pm 4,2$.

Студенти – майбутні медичні сестри найменше значення надають таким термінальним цінностям:

свобода (самостійність, незалежність у судженнях і вчинках), $M_{\pm m} - 15,0 \pm 2,9$;

життєва мудрість (зрілість суджень і здоровий глузд, що досягаються життєвим досвідом) , $M_{\pm m} - 12,8 \pm 3,6$;

активне діяльне життя (повнота та емоційна насиченість життя) , $M_{\pm m} - 13,3 \pm 2,4$;

розвиток (робота над собою, постійне фізичне і духовне вдосконалення); , $M_{\pm m} - 13,3 \pm 2,4$;

творчість (можливість творчої діяльності) , $M_{\pm m} - 12,2 \pm 3,2$;

Враховуючи те, що всі цінності поділяють на три основні групи:

Значимі – від 1 до 6 порядкового номера.

Байдужі – від 7 до 12 порядкового номера.

Незначущі – від 13 до 18 порядкового номера [52], виявлено наступний розподіл цінностей за групами.

Основними значими пріоритетними термінальними цінностями студенти ННІ медсестринства вважають любов (духовна і фізична близькість з коханою людиною), здоров'я, цікаву роботу та матеріально забезпечене життя (відсутність матеріальних труднощів).

Із основних значимих найменш пріоритетних термінальних цінностей студенти ННІ медсестринства відмічають свободу (самостійність, незалежність у судженнях і вчинках), щастя інших (добробут, розвиток і вдосконалення інших людей, всього народу, людства в цілому) , та творчість (можливість творчої діяльності).

3.2. Вивчення сфери ціннісно - смислових орієнтацій студентів шляхом аналізу інструментальних цінностей.

Нами було опитано 52 студенти - майбутні медичні сестри – бакалаври, які навчались в ННІ медсестринства ТНМУу 2022 р., зокрема.

10 студентів 1 курсу,

11 студентів 2 курсу,

12 студентів 3 курсу,

19 студентів 4 курсу.

Ціннісні орієнтації студентів ми вивчали за методикою М. Рокича [52].

Студентам було надано список Б (інструментальні цінності). Анкетування було анонімним.

Список Б (інструментальні цінності):

1. акуратність (охайність), вміння тримати в порядку речі, порядок у справах;
2. вихованість (гарні манери);
3. високі запити (високі вимоги до життя і високі домагання);
4. життєрадісність (почуття гумору);
5. старанність (дисциплінованість);
6. незалежність (здатність діяти самостійно, рішуче);
7. непримиренність до недоліків у собі та інших;
8. освіченість (широта знань, висока загальна культура);
9. відповідальність (почуття боргу, вміння тримати своє слово);
10. раціоналізм (вміння тверезо і логічно мислити, приймати обдумані, раціональні рішення);
11. самоконтроль (стриманість, самодисципліна);
12. сміливість у відстоюванні своєї думки, поглядів;
13. тверда воля (вміння настояти на своєму, не відступати перед труднощами)
14. терпимість (до поглядів і думок інших, вміння прощати іншим їхні помилки та омани)
15. широта поглядів (уміння зрозуміти чужу точку зору, поважати інші смаки, звичаї, звички)

16. чесність (правдивість, щирість)
17. ефективність у справах (працьовитість, продуктивність у роботі)
18. чуйність (дбайливість) [52].

Результати опитування студентів 1 курсу наведені в таблиці 5 додатку В.

Нами розраховані середні значення рангових номерів інструментальних цінностей студентів 1 курсу. Результати розрахунку наведені в таблиці 3.2.1.

Таблиця 3.2.1.

Середні значення рангових номерів інструментальних цінностей у студентів 1 курсу.

N цінності	Середнє значення, n = 10	
	M	m
1	3,1	1,6
2	7,7	3,3
3	5,7	2,1
4	10,3	2,1
5	7,3	3,8
6	12,6	3,1
7	8,0	3,1
8	2,0	1,1
9	9,6	3,5
10	11,7	3,5
11	10,1	1,3
12	15,5	1,6
13	16,1	2,3
14	13,4	2,2
15	16,8	1,1
16	3,6	1,9
17	11,7	2,6
18	3,4	2,7

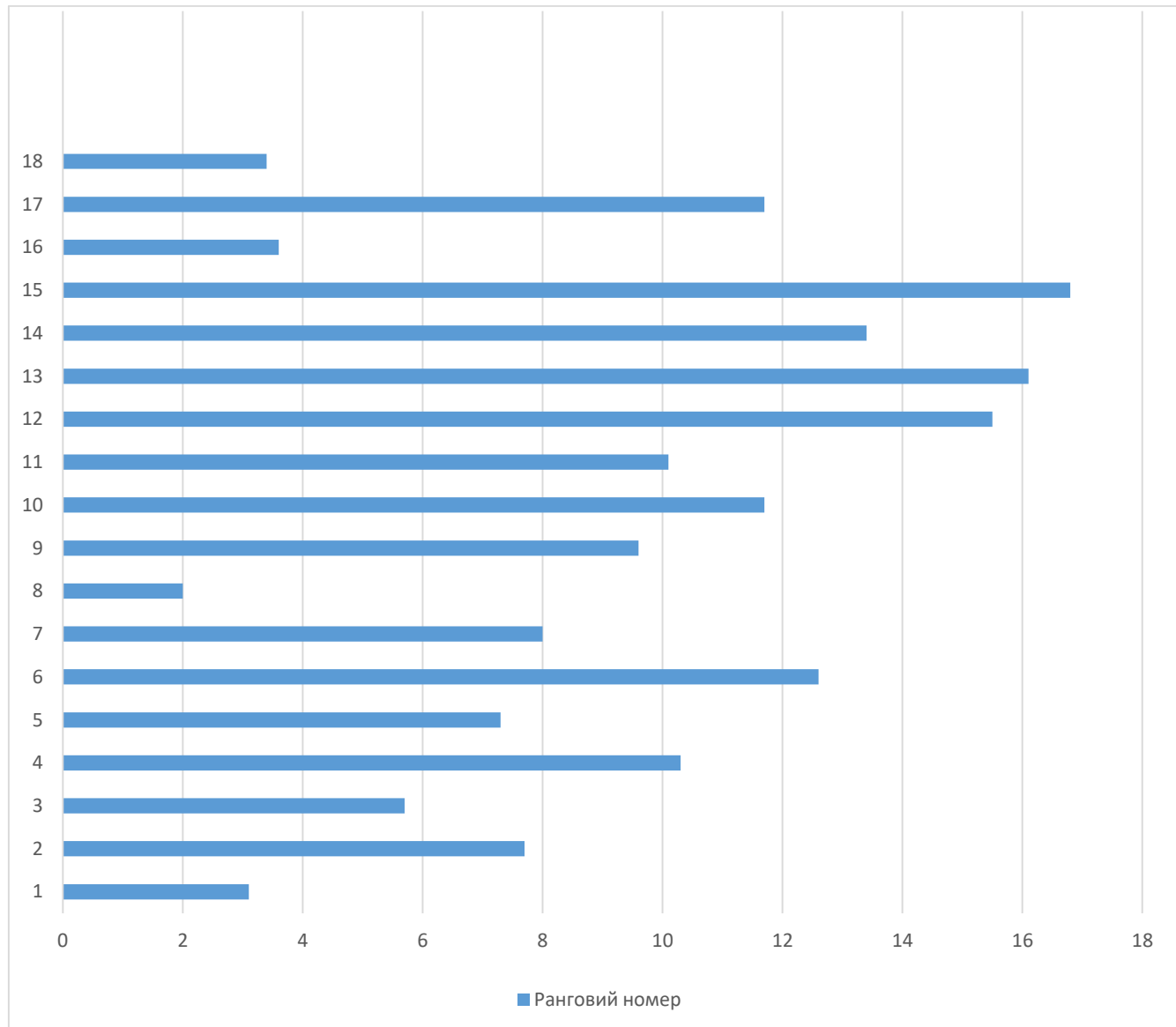

Рисунок 3.2.1. Рангові номери інструментальних цінностей у порядку важливості для студентів 1 курсу.

Рангові номери інструментальних цінностей у порядку важливості для студентів 1 курсу проілюстровано на рисунку 3.2.1.

Як ілюструє рисунок 3.1.6, для студентів 1 курсу найважливішими є такі інструментальні цінності:

освіченість (широта знань, висока загальна культура) , $M \pm m$ - $2,0 \pm 1,1$;

акуратність (охайність), вміння тримати в порядку речі, порядок у справах , $M \pm m$ - $3,1 \pm 1,6$;

чесність (правдивість, щирість) , $M_{\pm m} - 3,6_{\pm 1,9}$;

чуйність (дбайливість) , $M_{\pm m} - 3,4_{\pm 2,7}$;

високі запити (високі вимоги до життя і високі домагання) , $M_{\pm m} - 5,7_{\pm 2,1}$;

Студенти 1 курсу найменше значення надають таким термінальним цінностям:

широта поглядів (уміння зрозуміти чужу точку зору, поважати інші смаки, звичаї, звички) , $M_{\pm m} - 16,8_{\pm 1,1}$;

тверда воля (вміння настояти на своєму, не відступати перед труднощами) , $M_{\pm m} - 16,1_{\pm 2,3}$;

сміливість у відстоюванні своєї думки, поглядів , $M_{\pm m} - 15,5_{\pm 1,6}$;

незалежність (здатність діяти самостійно, рішуче) , $M_{\pm m} - 12,6_{\pm 3,1}$;

ефективність у справах (працьовитість, продуктивність у роботі) , $M_{\pm m} - 11,7_{\pm 2,6}$.

Результати опитування студентів 2 курсу наведені в таблиці 6 додатку В.

Нами розраховані середні значення рангових номерів інструментальних цінностей студентів 2 курсу. Результати розрахунку наведені в таблиці 3.2.2.

Таблиця 3.2.2.

Середні значення рангових номерів інструментальних цінностей у студентів 2 курсу.

N цінностей	Середнє значення, n = 11	
	M	m
1	3,0	2,9
2	7,9	1,3
3	5,0	2,6
4	9,5	2,3
5	4,9	3,2
6	13,1	2,5
7	6,9	1,5
8	3,7	3,4

9	11,1	3,5
10	12,6	2,7
11	11,1	3,4
12	15,8	0,9
13	16,2	1,9
14	13,3	1,8
15	16,0	4,3
16	4,0	3,3
17	11,3	4,1
18	6,2	5,2

Рангові номери інструментальних цінностей у порядку важливості для студентів 2 курсу проілюстровано на рисунку 3.2.2.

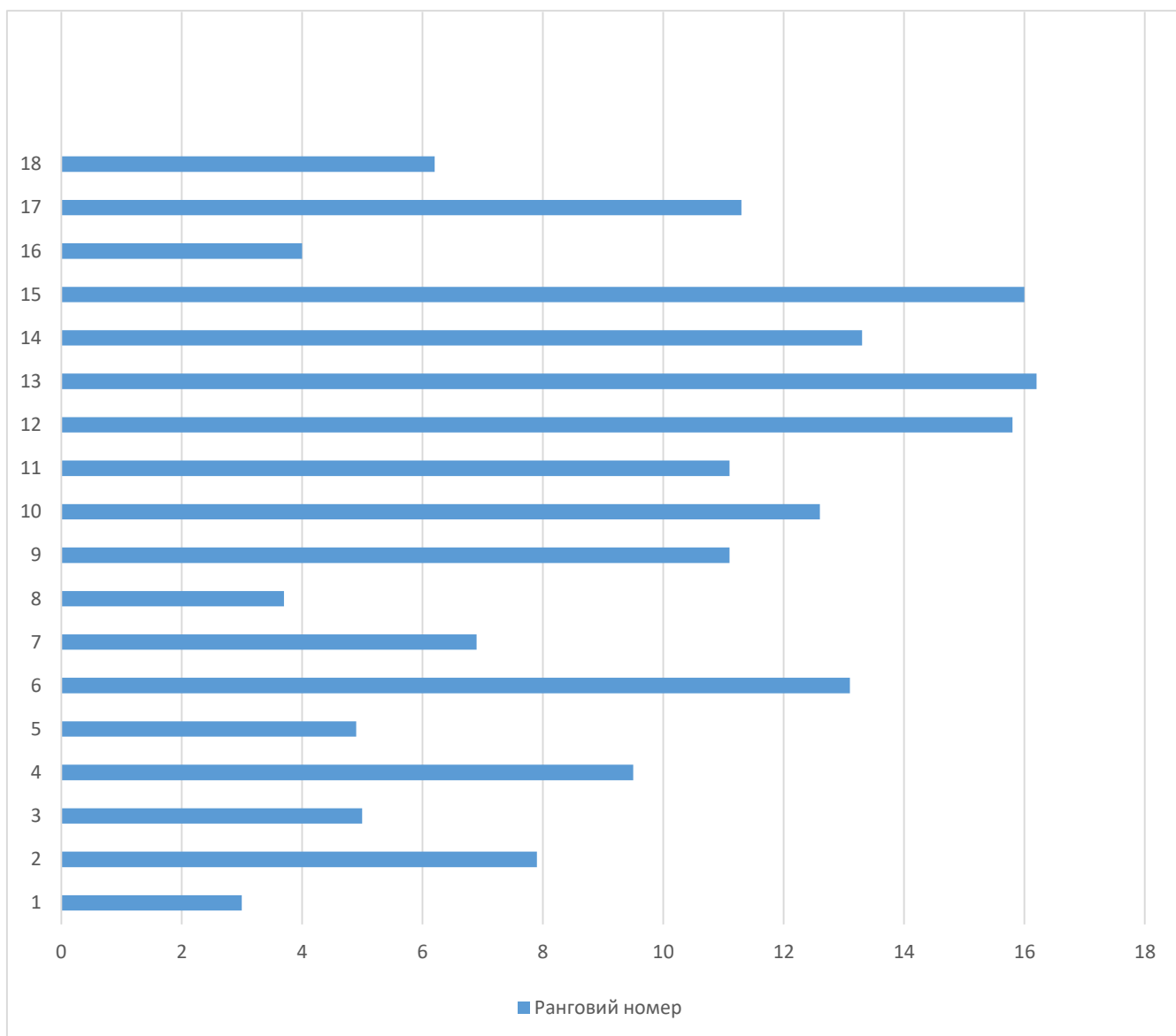

Рисунок 3.2.2. Рангові номери інструментальних цінностей у порядку важливості для студентів 2 курсу.

Як ілюструє рисунок 3.2.2, для студентів 2 курсу найважливішими є такі інструментальні цінності:

акуратність (охайність), вміння тримати в порядку речі, порядок у справах , $M \pm m$ - $3,0 \pm 2,9$;

освіченість (широта знань, висока загальна культура) , $M \pm m$ - $3,7 \pm 3,4$;

чесність (правдивість, щирість) , $M \pm m$ - $4,0 \pm 3,3$;

чуйність (дбайливість) , $M \pm m$ - $3,4 \pm 2,7$;

високі запити (високі вимоги до життя і високі домагання) , $M \pm m$ - $5,0 \pm 2,6$;

Студенти 2 курсу найменше значення надають таким термінальним цінностям:

тверда воля (вміння настояти на своєму, не відступати перед труднощами) , $M \pm m - 16,2 \pm 1,9$;

широта поглядів (уміння зрозуміти чужу точку зору, поважати інші смаки, звичаї, звички) , $M \pm m - 16,0 \pm 4,3$;

сміливість у відстоюванні своєї думки, поглядів , $M \pm m - 15,8 \pm 0,9$;

незалежність (здатність діяти самостійно, рішуче) , $M \pm m - 13,1 \pm 2,5$;

ефективність у справах (працьовитість, продуктивність у роботі) , $M \pm m - 11,3 \pm 4,1$.

Результати опитування студентів 3 курсу наведені в таблиці 7 додатку В.

Нами розраховані середні значення рангових номерів інструментальних цінностей студентів 3 курсу. Результати розрахунку наведені в таблиці 3.2.3.

Таблиця 3.2.3.

Середні значення рангових номерів інструментальних цінностей у студентів 3 курсу.

N цінностей	Середнє значення, n = 12	
	M	m
1	3,6	2,3
2	8,0	2,5
3	4,8	3,4
4	8,6	3,6
5	6,6	3,7
6	12,6	3,1
7	7,5	3,0
8	3,2	3,1
9	10,4	3,7
10	11,6	3,7
11	9,5	1,3

12	14,7	2,7
13	16,8	0,8
14	13,2	2,1
15	16,9	1,0
16	4,4	3,8
17	11,1	3,5
18	6,9	5,3

Рангові номери інструментальних цінностей у порядку важливості для студентів 3 курсу проілюстровано на рисунку 3.2.3.

Як ілюструє рисунок 3.2.3, для студентів 3 курсу найважливішими є такі інструментальні цінності:

акуратність (охайність), вміння тримати в порядку речі, порядок у справах , $M_{\pm m} - 3,6 \pm 2,3$;

освіченість (широта знань, висока загальна культура) , $M_{\pm m} - 3,2 \pm 3,1$;

чесність (правдивість, щирість) , $M_{\pm m} - 4,4 \pm 3,8$;

високі запити (високі вимоги до життя і високі домагання) , $M_{\pm m} - 4,8 \pm 3,4$;

чуйність (дбайливість) , $M_{\pm m} - 6,6 \pm 3,7$;

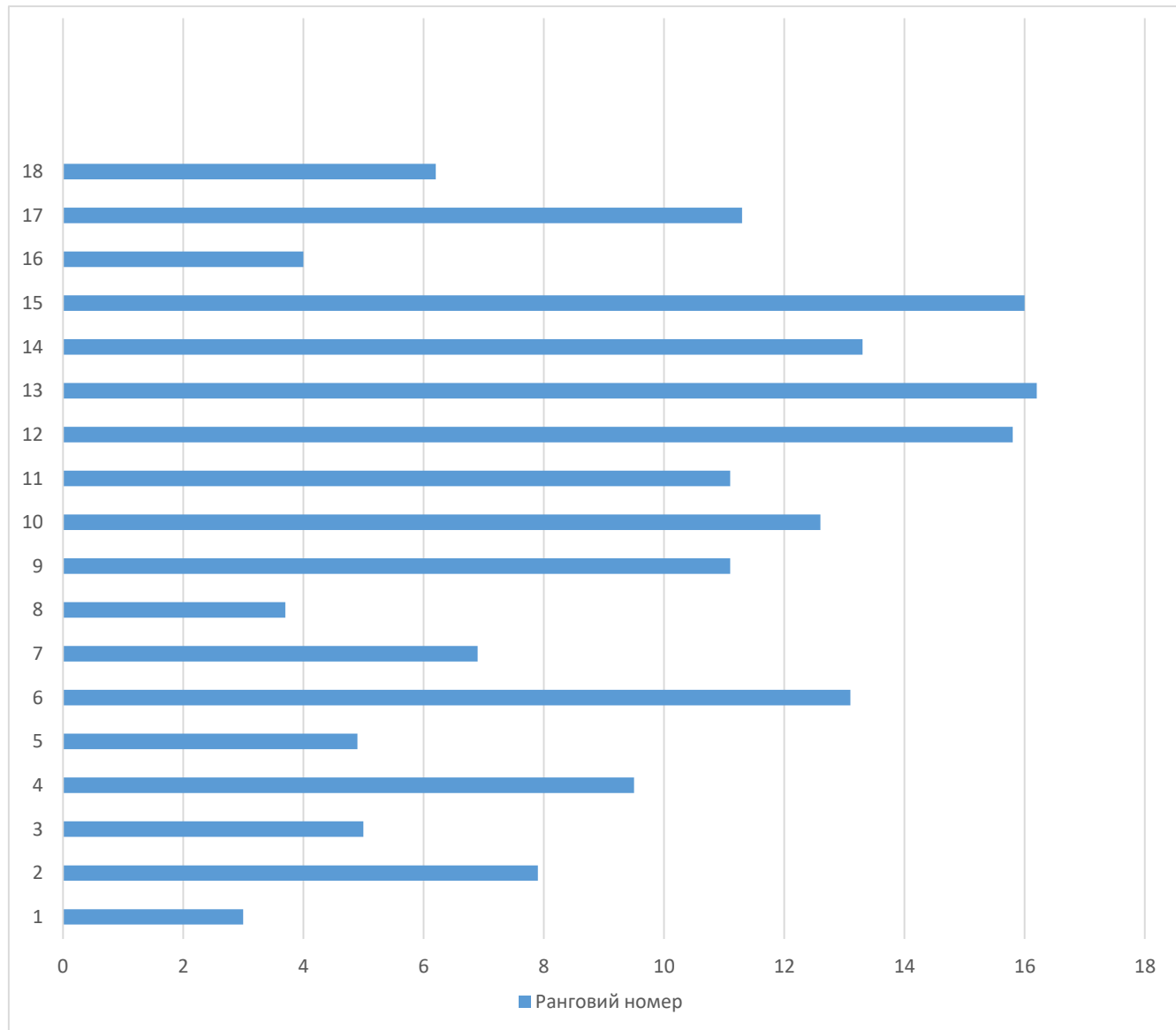

Рисунок 3.2.3. Рангові номери інструментальних цінностей у порядку важливості для студентів 3 курсу.

Студенти 3 курсу найменше значення надають таким термінальним цінностям:

широта поглядів (уміння зрозуміти чужу точку зору, поважати інші смаки, звичаї, звички) , $M \pm m$ - $16,9 \pm 1,0$;

тверда воля (вміння настояти на своєму, не відступати перед труднощами) , $M \pm m$ - $16,8 \pm 0,8$;

сміливість у відстоюванні своєї думки, поглядів , $M \pm m$ - $14,7 \pm 2,7$;

незалежність (здатність діяти самостійно, рішуче) , $M \pm m$ - $12,6 \pm 3,1$;

раціоналізм (вміння тверезо і логічно мислити, приймати обдумані, раціональні рішення), $M \pm m$ - $11,6 \pm 3,7$.

ефективність у справах (працьовитість, продуктивність у роботі) , $M \pm m$ - $11,1 \pm 3,5$.

Результати опитування студентів 4 курсу наведені в таблиці 8 додатку В.

Нами розраховані середні значення рангових номерів інструментальних цінностей студентів 4 курсу. Результати розрахунку наведені в таблиці 3.2.4.

Таблиця 3.2.4.

Середні значення рангових номерів інструментальних цінностей у студентів 4 курсу.

N цінності	Середнє значення, n = 12	
	M	m
1	2,7	1,8
2	7,8	1,8
3	5,0	2,1
4	9,8	2,2
5	6,3	3,0
6	12,5	2,6
7	6,9	2,8
8	3,0	2,8
9	10,7	3,6
10	12,8	3,0
11	10,6	2,9
12	15,5	2,5
13	16,2	2,2
14	13,3	1,9
15	16,1	3,4
16	4,9	3,8
17	12,0	3,1

18	4,5	4,5
----	-----	-----

Рангові номери інструментальних цінностей у порядку важливості для студентів 4 курсу проілюстровано на рисунку 3.2.4.

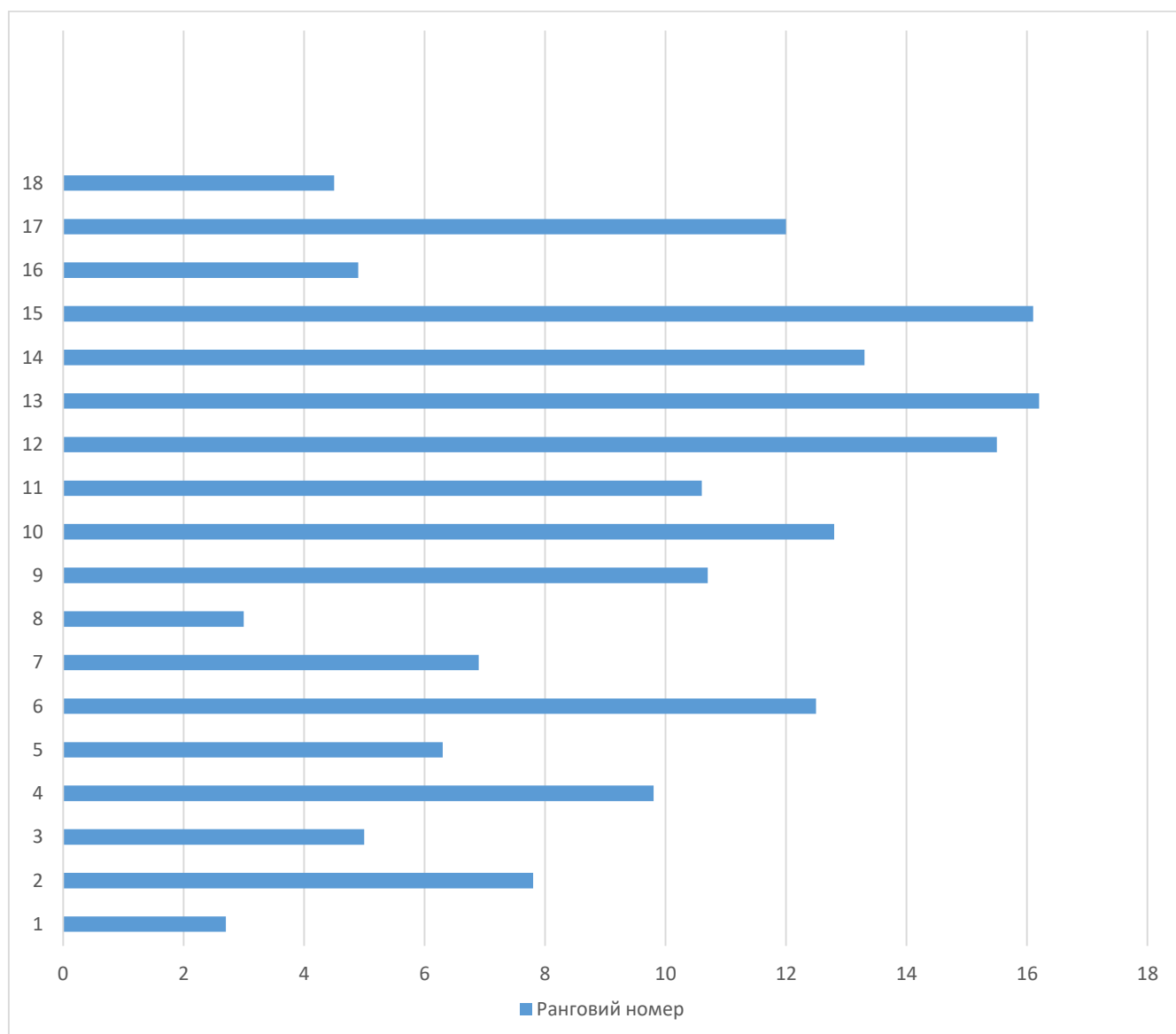

Рисунок 3.2.4. Рангові номери інструментальних цінностей у порядку важливості для студентів 4 курсу.

Як ілюструє рисунок 3.2.4, для студентів 4 курсу найважливішими є такі інструментальні цінності:

акуратність (охайність), вміння тримати в порядку речі, порядок у справах
, $M_{\pm m} - 2,7_{\pm 1,8}$;

освіченість (широта знань, висока загальна культура) , $M_{\pm m} - 3,0_{\pm 2,8}$;

чесність (правдивість, щирість) , $M_{\pm m} - 4,9_{\pm 3,8}$;

високі запити (високі вимоги до життя і високі домагання) , $M_{\pm m} - 5,0_{\pm 2,1}$;

Студенти 4 курсу найменше значення надають таким термінальним цінностям:

тверда воля (вміння настояти на своєму, не відступати перед труднощами) , $M_{\pm m} - 16,2_{\pm 2,2}$;

широта поглядів (уміння зрозуміти чужу точку зору, поважати інші смаки, звичаї, звички) , $M_{\pm m} - 16,1_{\pm 3,4}$;

сміливість у відстоюванні своєї думки, поглядів , $M_{\pm m} - 15,5_{\pm 2,5}$;

терпимість (до поглядів і думок інших, вміння прощати іншим їхні помилки та омани), $M_{\pm m} - 13,3_{\pm 2,9}$;

незалежність (здатність діяти самостійно, рішуче) , $M_{\pm m} - 12,5_{\pm 2,6}$;

17- ефективність у справах (працьовитість, продуктивність у роботі) , $M_{\pm m} - 12,0_{\pm 3,1}$.

відповідальність (почуття боргу, уміння тримати своє слово) , $M_{\pm m} - 10,7_{\pm 3,6}$.

Нами проаналізована динаміка змін важливості інструментальних цінностей для студентів протягом 4-х років навчання. Результати аналізу наведені на рис. 3.2.5.

Як видно із рисунку 3.2.5, протягом 4-х років навчання мали місце невеликі коливання важливості більшості інструментальних цінностей для студентів, які зрештою недостовірно змінювали загальну картину рангових номерів, яка в цілому визначила певні уподобання респондентів.

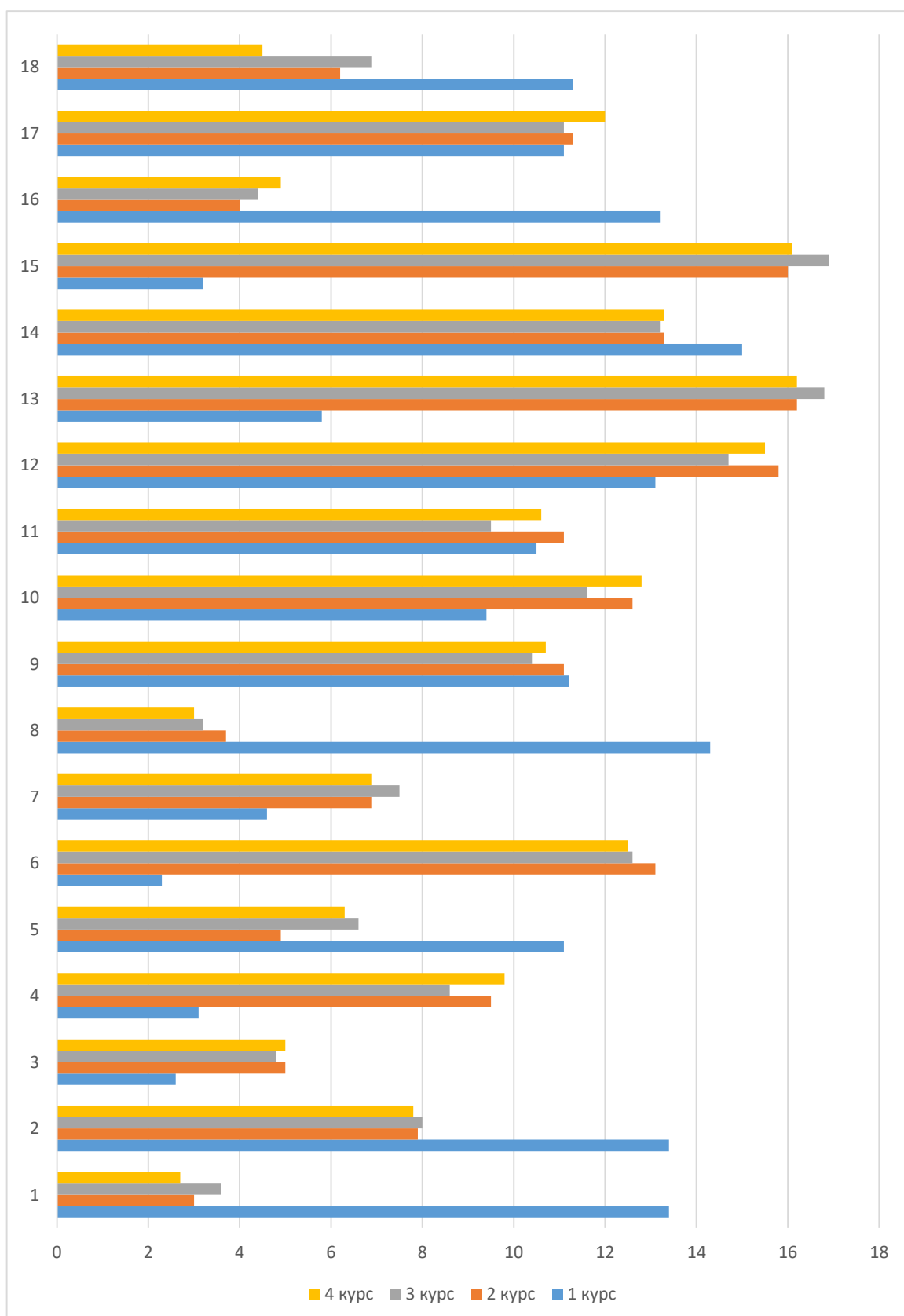

Рисунок 3.2.5. Динаміка змін важливості інструментальних цінностей для студентів протягом 4-х років навчання.

Однак, протягом навчання від 1 курсу до 4-го, спостерігається зростання значимості таких інструментальних цінностей, як -

- чуйність (дбайливість)
- освіченість (широта знань, висока загальна культура)
- чесність (правдивість, щирість)
- терпимість (до поглядів і думок інших, вміння прощати іншим їхні помилки та омани)
- старанність (дисциплінованість);
- акуратність (охайність), вміння тримати в порядку речі, порядок у справах;
- вихованість (гарні манери);

Також, протягом навчання від 1 курсу до 4-го, спостерігається зменшення значимості таких інструментальних цінностей, як -

- широта поглядів (уміння зрозуміти чужу точку зору, поважати інші смаки, звичаї, звички)
- тверда воля (вміння настояти на своєму, не відступати перед труднощами)
- сміливість у відстоюванні своєї думки, поглядів;
- раціоналізм (вміння тверезо і логічно мислити, приймати обдумані, раціональні рішення);
- незалежність (здатність діяти самостійно, рішуче);
- непримиренність до недоліків у собі та інших;
- високі запити (високі вимоги до життя і високі домагання);
- життєрадісність (почуття гумору);

Нами розраховані середні значення рангових номерів інструментальних цінностей студентів – майбутніх медичних сестер в цілому. Результати розрахунку наведені в таблиці 3.2.5.

Таблиця 3.2.5.

Середні значення рангових номерів термінальних цінностей у студентів – майбутніх медичних сестер в цілому.

N цінностей	Середнє значення, n = 52	
	M	m
1	3,1	2,0
2	7,8	2,2
3	5,1	2,4
4	9,5	2,6
5	6,2	3,4
6	12,7	2,7
7	7,2	2,6
8	3,0	2,7
9	10,6	3,5
10	12,3	3,1
11	10,3	2,5
12	15,4	2,1
13	16,3	1,8
14	13,3	1,9
15	16,4	2,9
16	13,3	1,9
17	16,4	2,9
18	4,3	3,4

Для студентів – майбутніх медичних сестер найважливішими є такі інструментальні цінності:

освіченість (широта знань, висока загальна культура) , $M \pm m$ - $3,0 \pm 2,7$;

акуратність (охайність), вміння тримати в порядку речі, порядок у справах , $M_{\pm m} - 2,7 \pm 1,8$;

чуйність (дбайливість) , $M_{\pm m} - 4,3 \pm 3,4$;

високі запити (високі вимоги до життя і високі домагання) , $M_{\pm m} - 5,1 \pm 2,4$;

Студенти – майбутні медичні сестри найменше значення надають таким термінальним цінностям:

ефективність у справах (працьовитість, продуктивність у роботі) , $M_{\pm m} - 16,4 \pm 2,9$.

широта поглядів (уміння зрозуміти чужу точку зору, поважати інші смаки, звичаї, звички) , $M_{\pm m} - 16,4 \pm 2,9$;

сміливість у відстоюванні своєї думки, поглядів , $M_{\pm m} - 15,5 \pm 2,5$; 13 - тверда воля (вміння настояти на своєму, не відступати перед труднощами) , $M_{\pm m} - 15,4 \pm 2,1$;

терпимість (до поглядів і думок інших, вміння прощати іншим їхні помилки та омани), $M_{\pm m} - 13,3 \pm 1,9$;

чесність (правдивість, щирість) , $M_{\pm m} - 13,3 \pm 1,9$;

Враховуючи те, що всі цінності поділяють на три основні групи:

Значимі – від 1 до 6 порядкового номера.

Байдужі – від 7 до 12 порядкового номера.

Незначущі – від 13 до 18 порядкового номера [52], виявлено наступний розподіл цінностей за групами.

Основними значимими пріоритетними інструментальними цінностями студенти ННІ медсестринства вважають акуратність (охайність), вміння тримати в порядку речі, порядок у справах; високі запити (високі вимоги до життя і високі домагання); вихованість (гарні манери); старанність (дисциплінованість).

Із основних значимих найменш пріоритетних інструментальних цінностей студенти ННІ медсестринства відмічають незалежність (здатність діяти самостійно, рішуче).

Тішить те, що основна маса найменш найменш пріоритетних інструментальних цінностей належить до групи незначущих цінностей (тверда

воля (вміння настояти на своєму, не відступати перед труднощами), терпимість (до поглядів і думок інших, вміння прощати іншим їхні помилки та омани), широта поглядів (уміння зрозуміти чужу точку зору, поважати інші смаки, звичаї, звички), чесність (правдивість, щирість), ефективність у справах (працьовитість, продуктивність у роботі)).

Висновки до розділу 3.

1. Для студентів – майбутніх медичних сестер найважливішими є такі термінальні цінності: любов (духовна і фізична близькість з коханою людиною), $M_{\pm m} - 2,3 \pm 1,3$; здоров'я, $M_{\pm m} - 2,9 \pm 1,6$; цікава робота, $M_{\pm m} - 3,5 \pm 1,6$; щасливе сімейне життя, $M_{\pm m} - 3,0 \pm 1,9$; матеріально забезпечене життя (відсутність матеріальних труднощів) , $M_{\pm m} - 4,4 \pm 1,7$; розваги (приємне, необтяжливе проведення часу, відсутність обов'язків) - $M_{\pm m} - 6,2 \pm 2,9$; пізнання (можливість розширення своєї освіти, кругозору, загальної культури, інтелектуальний розвиток) $M_{\pm m} - 8,8 \pm 3,8$; суспільне покликання (повага оточуючих, колективу, товаришів по роботі) $M_{\pm m} - 9,2 \pm 4,2$.

2. Студенти – майбутні медичні сестри найменше значення надають таким термінальним цінностям: свобода (самостійність, незалежність у судженнях і вчинках), $M_{\pm m} - 15,0 \pm 2,9$; життєва мудрість (зрілість суджень і здоровий глузд, що досягаються життєвим досвідом) , $M_{\pm m} - 12,8 \pm 3,6$; активне діяльне життя (повнота та емоційна насиченість життя) , $M_{\pm m} - 13,3 \pm 2,4$; розвиток (робота над собою, постійне фізичне і духовне вдосконалення); , $M_{\pm m} - 13,3 \pm 2,4$; творчість (можливість творчої діяльності) , $M_{\pm m} - 12,2 \pm 3,2$;

3. Виявлено наступний розподіл термінальних цінностей за групами. Основними значими пріоритетними термінальними цінностями студенти ННІ медсестринства вважають любов (духовна і фізична близькість з коханою людиною), здоров'я, цікаву роботу та матеріально забезпечене життя (відсутність матеріальних труднощів).

Із основних значимих найменш пріоритетних термінальних цінностей студенти ННІ медсестринства відмічають свободу (самостійність, незалежність у судженнях і вчинках), щастя інших (добробут, розвиток і вдосконалення інших людей, всього народу, людства в цілому) , та творчість (можливість творчої діяльності).

4. Протягом 4-х років навчання мали місце невеликі коливання важливості термінальних цінностей для студентів, які зрештою недостовірно змінювали загальну картину рангових номерів, яка в цілому визначила певні уподобання респондентів. Однак, протягом навчання від 1 курсу до 4-го, спостерігається зростання значимості таких інструментальних цінностей, як - наявність хороших і вірних друзів; щастя інших (добробут, розвиток і вдосконалення інших людей, всього народу, людства в цілому).

- Також, протягом навчання від 1 курсу до 4-го, спостерігається зменшення значимості цікава робота; розваги (приємне, необтяжливе проведення часу, відсутність обов'язків), свобода (самостійність, незалежність у судженнях і вчинках),

5. Для студентів – майбутніх медичних сестер найважливішими є такі інструментальні цінності: освіченість (широта знань, висока загальна культура) , $M \pm m - 3,0 \pm 2,7$; акуратність (охайність), вміння тримати в порядку речі, порядок у справах , $M \pm m - 2,7 \pm 1,8$; чуйність (дбайливість) , $M \pm m - 4,3 \pm 3,4$; високі запити (високі вимоги до життя і високі домагання) , $M \pm m - 5,1 \pm 2,4$;

6. Студенти – майбутні медичні сестри найменше значення надають таким термінальним цінностям: ефективність у справах (працьовитість, продуктивність у роботі) , $M \pm m - 16,4 \pm 2,9$, широта поглядів (уміння зрозуміти чужу точку зору, поважати інші смаки, звичаї, звички) , $M \pm m - 16,4 \pm 2,9$; сміливість у відстоюванні своєї думки, поглядів , $M \pm m - 15,5 \pm 2,5$; 13 - тверда воля (вміння настояти на своєму, не відступати перед труднощами) , $M \pm m - 15,4 \pm 2,1$; терпимість (до поглядів і думок інших, вміння прощати іншим їхні помилки та омани), $M \pm m - 13,3 \pm 1,9$; чесність (правдивість, щирість) , $M \pm m - 13,3 \pm 1,9$;

7. Виявлено наступний розподіл інструментальних цінностей за групами. Основними значимими пріоритетними інструментальними цінностями студенти ННІ медсестринства вважають акуратність (охайність), вміння тримати в порядку речі, порядок у справах; високі запити (високі вимоги до життя і високі домагання); вихованість (гарні манери); старанність (дисциплінованість).

Із основних значимих найменш пріоритетних інструментальних цінностей студенти ННІ медсестринства відмічають незалежність (здатність діяти самостійно, рішуче).

Основна маса найменш найменш пріоритетних інструментальних цінностей належить до групи незначущих цінностей (тверда воля (вміння настояти на своєму, не відступати перед труднощами), терпимість (до поглядів і думок інших, вміння прощати іншим їхні помилки та омани), широта поглядів (уміння зрозуміти чужу точку зору, поважати інші смаки, звичаї, звички), чесність (правдивість, щирість), ефективність у справах (працьовитість, продуктивність у роботі)).

8. Протягом 4-х років навчання мали місце невеликі коливання важливості більшості інструментальних цінностей для студентів, які зрештою недостовірно змінювали загальну картину рангових номерів, яка в цілому визначила певні уподобання респондентів.

Однак, протягом навчання від 1 курсу до 4-го, спостерігається зростання значимості таких інструментальних цінностей, як - чуйність (дбайливість), освіченість (широта знань, висока загальна культура), чесність (правдивість, щирість), терпимість (до поглядів і думок інших, вміння прощати іншим їхні помилки та омани), старанність (дисциплінованість); акуратність (охайність), вміння тримати в порядку речі, порядок у справах; вихованість (гарні манери);

Також, протягом навчання від 1 курсу до 4-го, спостерігається зменшення значимості таких інструментальних цінностей, як - широта поглядів (уміння зрозуміти чужу точку зору, поважати інші смаки, звичаї, звички), тверда воля (вміння настояти на своєму, не відступати перед труднощами), сміливість у відстоюванні своєї думки, поглядів; раціоналізм (вміння тверезо і логічно

мислити, приймати обдумані, раціональні рішення); незалежність (здатність діяти самостійно, рішуче); непримиренність до недоліків у собі та інших; високі запити (високі вимоги до життя і високі домагання); життєрадісність (почуття гумору).

.РОЗДІЛ 4. МЕТОДИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЦІННІСНО - СМИСЛОВИХ ОРІЄНТАЦІЙ МЕДИЧНИХ СЕСТЕР.

4.1. Методи покращення рівня знань студентів щодо ціннісно - смислових орієнтацій майбутніх медичних сестер

Для того, щоби покращити рівень знань студентів щодо ціннісно - смислових орієнтацій майбутніх медичних сестер, нами було розроблено і проведено 3 семінарських заняття на такі теми:

1. Основні медсестринські цінності.
2. Необхідні особистісні якості медсестри.
3. 5 сильних сторін, необхідних для успіху в професії медсестри.

Нижче наведені основні тези до семінарських занять.

Семінарське заняття 1.

Медсестринські цінності – це принципи та стандарти, яких дотримуються медичні сестри, щоби забезпечити етичну та якісну роботу. Багато медсестер і сестринських організацій поділяють цінності, пов'язані з відданістю своїм пацієнтам і забезпеченню чудового комфорту, підтримки та лікування в усіх сферах охорони здоров'я. Медсестри, які поділяють ці цінності зі своєю медичною командою, можуть працювати разом більш ефективно, щоби доглядати за своїми пацієнтами.

Основні цінності, важливі для спільноти медсестер:

1. Людська гідність.

Однією з найважливіших цінностей медсестринства є повага до гідності пацієнтів. Це означає ставитися до пацієнтів з добротою та вдумливістю, коли ви

надаєте допомогу, і не забувати враховувати їхні емоції щодо ситуації, коли ви розмовляєте з ними, доглядаєте за ними та навчаєте їх про їхнє здоров'я. Цінування людської гідності також означає визнання прав кожного пацієнта на вибір медичних послуг і збереження приватності, що є ще двома важливими цінностями медсестринства.

2. Цілісність.

У сестринській справі чесність є життєво важливою для спілкування з пацієнтами та надання етичної та якісної допомоги. Чесність означає прийняття чесних, моральних рішень. Медсестри повинні дотримуватися доброчесності на своєму робочому місці, щоб відповідати стандартам медичних установ щодо догляду та сприяти одужанню пацієнтів. Пацієнти можуть більше довіряти медсестрам, які сумлінно виконують свої обов'язки, що робить життя пацієнтів більш комфортним та сприяє їх готовності до отримання необхідного лікування від їхніх захворювань.

3. Альтруїзм.

Альтруїзм для медсестер означає уважність до благополуччя своїх пацієнтів і колег. Ви можете продемонструвати цю цінність медсестринства, виступаючи за справедливе ставлення до вашого пацієнта, заохочуючи колег-медсестер робити перерви, поки ви їх підміняєте, а також якнайкраще відповідаючи на запитання родичів пацієнтів. Важлива частина альтруїзму полягає в тому, щоб не очікувати чогось натомість за вашу турботу, що означає надання допомоги поза вашими типовими обов'язками або без потреби підтвердження.

4. Соціальна справедливість.

Цінність соціальної справедливості означає розуміння та дотримання моральних і правових стандартів охорони здоров'я для кожного пацієнта. Це передбачає рівномірний розподіл усіх послуг і лікування між пацієнтами, які їх потребують. Ви можете практикувати соціальну справедливість, активно прислухаючись до потреб окремих пацієнтів і надаючи їм лікування та

пристосування, необхідні для їх одужання. Таким чином вони почуваються комфортніше та довіряють здібностям вашої команди.

5. Різноманітність.

Різноманітність допомагає медсестрам залишатися відкритими та ставитися до пацієнтів незалежно від їхнього характеру чи уподобань. Якщо Ви цінуєте різноманітність, то можете переконатися, що ваше лікування пацієнта відповідає моральним і етичним стандартам, забезпечує комфорт пацієнта та допомагає йому вилікуватися від свого хворобливого стану. Різноманітність у середовищі медсестер також може означати зобов'язання ЗОЗ наймати працівників з різним минулим та соціальною ідентичністю та ставитися до них із повагою.

6. Винахідливість.

Хоча медсестри зазвичай дотримуються вказівок і правил, винахідливість є цінністю, яка заохочує критичне мислення та допомагає створювати лікування та стратегії, які допомагають пацієнтам. Як галузь науки, охорона здоров'я постійно змінюється, і медсестри, які працюють безпосередньо з пацієнтами, часто мають глибоке розуміння того, які аспекти охорони здоров'я можна змінити, щоб забезпечити кращі варіанти та методики лікування. Щоб проявити винахідливість, доцільно постійно вивчати медичні досягнення.

7. Співчуття.

Співчуття є цінністю, важливою для медсестринства, оскільки милосердя допомагає пацієнтам відчувати повагу. Ви можете виявляти співчуття різними способами, наприклад, вислуховувати занепокоєння пацієнтів, швидко вирішувати ці занепокоєння та говорити доброзичливо, коли Ви ставите запитання та проводите лікування. Для багатьох медсестер це один із ключових компонентів надання якісної допомоги.

8. Надійність.

Встановлення довіри допомагає медсестрам краще розуміти потреби тих, за ким вони доглядають, і підвищує шанси на те, що пацієнт співпрацюватиме з лікуванням. Пацієнти, які довіряють своїм медичним працівникам, також

відчувають менше стресу та можуть краще одужувати після хвороб або травм. Щоб продемонструвати свою надійність, цікавтеся тим, як впливає допомога на Ваших пацієнтів, чесно відповідайте на їхні запитання та повідомляйте їм важливу та точну інформацію якомога швидше.

9. Відповідальність.

Відповідальність є ще однією цінністю, важливою для медсестринства. Бути відповідальним означає визнавати свої дії та вчитися на помилках, що особливо важливо для Вашого зростання в професії медсестри, оскільки кожна Ваша дія впливає на пацієнтів. Хороша мета для медсестер — визнати свої помилки, як тільки Ви їх усвідомите, що дозволить вам виправити їх і продовжувати надавати своїм пацієнтам якісну допомогу, на яку вони заслуговують.

10. Допитливість.

Спільнота медсестер цінує допитливість, оскільки вона заохочує медсестер продовжувати вчитися та вдосконалювати навички, необхідні для досягнення успіху. Особиста та професійна допитливість може допомогти вам визначити Ваші цілі медсестринства, як Ви оцінюєте успіх і які сфери сестринської справи Вас цікавлять найбільше. Крім того, почуття цікавості дозволяє вам досліджувати проблеми щодо лікування та ставити запитання на роботі, щоб дізнатися більше про роль Ваших колег.

11. Автономність

Медична автономія означає право пацієнта приймати або відмовлятися від медичних послуг, таких як лікування та процедури. Це етична цінність медсестринства, яка має на меті поважати вибір пацієнта в галузі охорони здоров'я та не впливати на нього, що може полегшити відчуття пацієнтів і спонукати їх шукати інші медичні послуги, коли вони їм потрібні. Ви можете продемонструвати свою повагу до автономії, неупереджено розповідаючи пацієнтам про можливі варіанти та підтримуючи їхні рішення.

12. Точність.

Точність є важливою цінністю для медсестер, оскільки точний догляд найкраще відповідає потребам пацієнтів і створює безпечне середовище для медичних процедур. Як медсестра, намагайтеся бути точнішими у всіх аспектах своєї ролі, включаючи розуміння плану лікування конкретного пацієнта, надання родинам і пацієнтам точної інформації та санітарну обробку всіх кімнат і інструментів, щоб уникнути внутрішньолікарняних інфекцій. Це може допомогти Вам підтримувати стандарти вашого закладу та покращити здоров'я ваших пацієнтів.

13. Емпатія.

Іншою цінністю медсестринства є емпатія, яка допомагає медсестрам побачити ситуацію з точки зору свого пацієнта. Це дає змогу глибше зрозуміти, як може почуватися пацієнт і що йому може знадобитися від своєї медичної команди, що може допомогти Вам керувати успішними планами лікування. Ви можете використовувати емпатію, щоб відповісти на занепокоєння пацієнта з його точки зору, що стане в нагоді під час навчання пацієнта та розуміння того, як його заспокоїти.

14. Професіоналізм.

Для медсестер професіоналізм є стандартом, за яким вони оцінюють свою продуктивність і репутацію. Конкретні аспекти Вашої роботи та репутації можуть включати Вашу здатність успішно доглядати за пацієнтами, Ваше ставлення до колег і пацієнтів і Вашу здатність працювати в команді з іншими медсестрами та лікарями. Підтримання рівня професіоналізму гарантує, що Ви розумієте важливість своєї роботи та прагнете якісно виконувати ці обов'язки.

15. Лояльність.

Медсестра може цінувати лояльність до своєї роботи та своїх пацієнтів. Це може означати, що Ви присвячуєте себе завершенню лікування пацієнта, виконуючи всі обов'язки Вашої роботи якомога найкраще та продовжуючи вивчати відповідні медичні досягнення. Ви також можете продемонструвати свою лояльність, захищаючи пацієнтів, які потребують вашої допомоги, і намагаючись вирішити кожну їхню проблему.

16. Зразковість.

Спільнота медсестер високо цінує прагнення надавати якісні послуги. Як медсестра, ви можете прагнути покращити свої знання, щоб надавати своїм пацієнтам якісну підтримку під час перебування у вашому закладі. Інші способи зробити досконалість метою – це брати участь у створенні планів догляду за пацієнтами, ставити питання своїм колегам, коли Ви чогось не розумієте, і готуватися до багатьох ситуацій через продовження науково-дослідницької роботи, практики та навчання.

Семінарське заняття 2.

Необхідні особистісні якості медсестри.

1. Турботливість.

Без турботи неважливо, наскільки хороші ваші навички медсестри. Найголовнішою якістю хорошої медсестри є турбота. Якщо Ви не дбаєте про інших і про себе, ви не можете бути співчутливими та надавати якісну допомогу іншим. Медсестри піклуються про людей у найвразливіші та найстрашніші періоди їхнього життя та зазвичай є найбільш регулярним і доступним контактним пунктом для пацієнтів і їхніх родин. Чудова медсестра здатна ефективно виконувати свою роботу, водночас виявляючи співчуття, турботу та симпатію до кожного, кого вони обслуговують.

2. Комунікбельність.

Ключ до успіху медсестри – це спілкування. Комунікативні навички є однією з найважливіших вимог до роботи медсестри — як виконання вказівок, так і спілкування з пацієнтами та сім'ями. Пацієнти, які часто хворіють або страждають, не в силах говорити за себе. Пацієнти та їх сім'ї в першу чергу покладаються на свою медсестру для такого роду підтримки. Для хорошої медсестри підтримка означає бути ефективним захисником пацієнта, коли ви передбачаєте проблему або бачите проблему, яку потрібно вирішити. Комунікативні навички медсестри приймають різні форми. Їхня посмішка – це найважливіше. Щира усмішка дає пацієнту відчуття комфорту, знаючи, що його медсестра піклується про нього. Звичайно, медсестри носять маски та інші

засоби індивідуального захисту з початку пандемії COVID-19, тому в наші дні отримати посмішку дещо важче. Крім цього, є багато стилів спілкування, з якими знає, як працювати хороша медсестра, і не всі вони є вербальними. Чудова медсестра може спілкуватися так, щоб пацієнт відчував себе невимушено та був упевнений, що про нього подбають.

3. Емпатія.

Співпереживання має бути однією з сильних сторін у догляді. Турботу, співчуття та емпатію іноді плутають як одне й те саме, але є важлива відмінність. Емпатія — це здатність по-справжньому відчувати почуття пацієнта та розділяти їх. Для медсестри це не означає, що Ви завжди повинні погоджуватися з тим, що думає пацієнт або його родина. І для власного самозбереження вам не потрібно відчувати біль і страждання, які вони можуть відчувати. Але дуже важливо, щоб Ви слухали і намагалися зрозуміти, звідки вони походять. Чудова медсестра може зробити так, щоб кожен пацієнт почувався поміченим і почутим, не осуджуючи його, і визнаючи, що кожна людина має власний набір цінностей, життєвий досвід і перспективи.

4. Уважність.

Хороша медсестра демонструє велику увагу до деталей. Коли справа доходить до надання медичної допомоги, увага до деталей має вирішальне значення. Навіть у найбільш завантаженому, неспокійному середовищі хороша медсестра має бути орієнтованою на деталі, стежити за дотриманням інструкцій до букви, забезпечувати належне дозування ліків і вести точні записи. У домашньому догляді медсестра виконує роль детально орієнтованого координатора догляду за пацієнтами. Хороша медсестра першою помітить незначні зміни в стані здоров'я пацієнта та попередить лікарів та інших членів медичної бригади, щоб вони реагували таким чином, щоб уникнути серйозних несприятливих подій або непотрібної госпіталізації.

5. Вміння вирішувати проблеми.

Вміння вирішувати проблеми також є важливою характеристикою медсестри. Чудова медсестра має чудовий розум і може швидко думати, щоб

передбачити та вирішити проблеми. Немає двох однакових пацієнтів, тому хороша медсестра завжди вирішує проблеми та намагається підібрати найкращий догляд для кожного пацієнта. Стандартна налаштованість не є корисною якістю для медсестри. Надання якісної медичної допомоги іноді може бути дуже динамічним і непередбачуваним. Чудова медсестра готова і здатна бути гнучкою та адаптуватися до будь-яких непередбачених обставин. У повсякденному наданні медичної допомоги медсестрам доводиться іноді жонглювати напруженими графіками та конкуруючими вимогами, приймати спокійні рішення та ефективно реагувати на несподівані події, а часто й знаходити творчі способи змінити ситуацію на краще для пацієнтів за обмежений час.

1. Повага.

Однією з найкращих якостей людини, особливо медсестри, є повага. Прийняття рішень на роботі може бути делікатним актом балансування, і коли справа доходить до медсестер, повага має велике значення. Що б не сталося, для хорошої медсестри важливо дотримуватися здорових кордонів і поважати всіх різних людей, яких вона обслуговує та з якими працює. Медсестра, яка поважає всіх колег, пацієнтів і їх родину, отримає те ж саме у відповідь. Ця якість демонструється професійною поведінкою, увагою до правил і конфіденційністю, а також високою повагою до побажань кожного пацієнта. У домашніх умовах, коли медсестра заходить додому до пацієнта, вона входить у життя пацієнта. Вкрай важливо знати кожного пацієнта та його родину як особистість, а також шанобливо та ненав'язливо працювати відповідно до їхніх бажань та розкладу.

2. Успішність.

Успішна медсестра - це медсестра, яка усвідомлює себе. Щоб створити чудову кар'єру медсестри, важливо по-справжньому знати себе. Не кожне робоче середовище буде найкращим для вас. Деякі медсестри розквітають від хвилювання у палаті невідкладної допомоги. Інші віддають перевагу спокійнішій, довшій, індивідуальній допомозі, яку вони можуть надати пацієнтам у домашніх умовах. Професії медсестер дуже відрізняються залежно

від того, наскільки вони можуть бути емоційно та фізично вимогливими. Хороша медсестра матиме довгу та повноцінну кар'єру, якщо буде усвідомлювати себе та тяжіти до тих видів роботи, які найкраще відповідають її особистості, пріоритетам, інтересам і фізичній витривалості.

3. Бажання продовжувати вчитися.

4. Однією з найважливіших сильних сторін медсестринства є бажання продовжувати вчитися. Медичні знання та технології розвиваються дуже швидко, і чудова медсестра повинна мати щиру допитливість, щоб продовжувати працювати над своїм професійним розвитком, удосконалювати свої навички та вивчати нове. Охорона здоров'я постійно змінюється, і чудова медсестра змінюється разом із цим і залишається обізнаною у всьому, як малому, так і великому.

Семінарське заняття 3.

5 сильних сторін, необхідних для успіху в професії медсестри.

Сильні сторони професійної медсестри

1. Навички спілкування.

Перш за все, щоб бути справді успішною медсестрою, дуже важливо, щоб Ви володіли навичками спілкування з людьми. Працюючи медсестрою, Ви будете спілкуватися з різними типами пацієнтів. Через це вам потрібно вміти ефективно з ними розмовляти, а також розуміти, що вони вам повідомляють. Ви також повинні вміти розуміти і виконувати вказівки, дані вам вашими керівниками. Нарешті, оскільки Ви працюватимете з великою кількістю пацієнтів і колег, важливо, щоб Ви вміли уникати конфліктів і вирішувати складні ситуації, якщо вони виникнуть.

2. Емпатія та співчуття.

Ще одна сильна сторона, необхідна для успіху в професії медсестри, — це співпереживання та співчуття до інших. Незалежно від того, де Ви вирішите працювати медсестрою, Ви зіткнетесь з пацієнтами, які відчуватимуть широкий спектр фізичних або психологічних проблем. Через це Вам потрібно буде спілкуватися з пацієнтами, які можуть проявляти різноманітні емоції,

включаючи страх, тривогу, депресію, образу та гнів. Щоб ефективно взаємодіяти з ними та допомогти їм впоратися, Ви повинні показати їм свою турботу, спробувати зрозуміти їх і допомогти їм впоратися з їхніми проблемами.

3. Надійність і гнучкість.

Надійність і гнучкість йдуть пліч-о-пліч як важливі риси, необхідні для кар'єри медсестри. Пацієнти потребують спеціалізованого догляду щодня, і Ваші керівники розраховуватимуть на те, що ви будете з'являтися вчасно щодня, коли Ви на роботі. Навіть якщо Ви запізнилися на роботу всього на кілька хвилин, важливе завдання може бути не виконано вчасно. Гнучкість надзвичайно важлива в професії медсестри, тому що Вам часто доведеться працювати понаднормово або у вихідні дні. Іноді Вас також можуть попросити працювати у вихідні чи святкові дні. Можуть бути випадки, коли Вам доведеться працювати в іншу зміну або в іншому відділі.

4. Чесність і надійність.

Медсестри, які чесні та заслуговують на довіру, є сьогодні одними з найцінніших медсестер у будь-якому медичному закладі. Якщо ви зробили помилку під час зміни, важливо бути чесним і поговорити про ситуацію зі своїм керівником. Те саме відбувається, якщо Ви помітили, що колега зробила помилку.

Також надзвичайно важливо, щоб Ви не розголошували жодної особистої чи медичної інформації, що стосується ваших пацієнтів. Це не тільки суперечить кодексу медсестринської етики, але й може призвести до серйозних наслідків для таких типів поведінки, включаючи, але не обмежуючись, догану, втрату Вашої роботи або судовий позов.

5. Навички управління часом.

Під час роботи медсестрою можуть бути моменти, коли Ви просто відчуваєте себе перевантаженими роботою. Особливо це стосується медичних закладів, де немає достатньої кількості персоналу або розташованих у районах з великою кількістю населення. З огляду на це, щоб досягти успіху в кар'єрі, вам потрібно буде вдосконалити свої навички управління часом.

Найкращий спосіб впоратися з великим робочим навантаженням — переглянути свій робочий розпорядок на початку зміни та визначити, які завдання не можуть чекати. Спочатку виконайте ці завдання. Якщо Ви зіткнулися з завданням, з яким не можете впоратися самотійно, не бійтеся звернутися за допомогою. Так само, якщо здається, що колега бореться з важким завданням, запропонуйте свою допомогу.

Щоб досягти успіху в професії медсестри, Вам потрібно володіти багатьма сильними сторонами. Окрім описаних вище, Вам також знадобляться такі навички, як критичне мислення, хороша увага до деталей і сильне бажання вчитися.

4.2. Способи покращення ціннісно - смислових орієнтацій практикуючих медичних сестер.

Порушення системи ціннісно - смислових орієнтацій найчастіше виникає у молодих медичних сестер, які приходять працювати в ЗОЗ після закінчення медичного ЗВО.

Адміністрація ЗВО може створити умови, які полегшать молодим працівникам процес адаптації та покращать їхні знання в аспекті профілізації.

Перш за все в ЗОЗ повинні бути виділені люди та створені заходи, які проінформують нових співробітників про тип діяльності, політику діяльності та СОП закладу.

Головні заходи в ЗОЗ для покращення ціннісно - смислових орієнтацій молодих медичних сестер,

1. Забезпечення компетентнісного підходу.

Цей захід полягає в тому, що після формування загальної орієнтації в політиці діяльності ЗОЗ в цілому, нових працівників слід скерувати до свого підрозділу для більш конкретного навчання. Справа в тому, що Універсальний підхід до орієнтації є менш ефективним для сприйняття новими медсестрами. Успішна орієнтація повинна ґрунтуватися на оцінці компетенцій та бути

персоналізованою відповідно до індивідуальних потреб медсестер у навчанні та розвитку. Індивідуальне навчання та розвиток заохочує працівників і дозволяє керівникам належним чином організовувати навчання медичних сестер.

2. Програми стажування медичної сестри.

Якщо у ЗОЗ немає програми стажування для медсестер, слід спробувати створити їх. Програми дають новим медсестрам інструменти, щоб стати більш компетентними.

Програми стажування вимагають інвестицій у час, людей і ресурси, але що початкові інвестиції з лихвою покриваються підвищенням компетентності медичних сестер.

3. Наставництво.

Наставництво нових медсестер може бути формальним або неформальним. Багато програм стажування для медсестер включають наставництво від керівника з медсестринства, спеціалістів з професійного розвитку медсестер або просто за допомогою своїх колег медсестер.

Наставництво забезпечує більше, ніж просто емоційну підтримку. Ефективні наставники скеровують нових медсестер до кар'єрного зростання та демонструють, як бути хорошими компетентними медсестрами. Наставники добре знають будь-яку кар'єрні можливості та проблеми, в першу чергу подолання напруженості на робочому місці та переваги атестації спеціальності для довгострокового кар'єрного зростання.

Процес наставництва приносить задоволення як для наставника, так і для підопічного, і це хороший спосіб морального стимулювання досвідчених медсестер.

4. Забезпечення хорошого керівництва.

Інвестиції в навчання лідерів приносять користь усому ЗОЗ організації. Новим медсестрам потрібні керівники, які встановлюють чіткі вимоги щодо поведінки та продуктивності, створюють здорове робоче середовище, вільне від дискримінації та булінгу, і які приділяють увагу безперервній освіті та професійному розвитку персоналу.

Найкращі керівники – це харизматичні лідери, які тренують, надихають і виховують нових випускників, щоб створити найкраще середовище для догляду за пацієнтами. Переваги очевидні як з боку задоволеності керівництвом персоналу, так і з боку пацієнтів.

5. Визнання і підтримка.

Слід показати молодим медсестрам, що їх цінують і стимулюють їх довгострокового просування по службі. Можна запропонувати компенсацію за навчання для медсестер. Якщо нові працівники не мають вищої медсестринської освіти, слід допомогти їм це зробити. Доцільно встановити часові рамки для здобуття ступеня бакалавра та окреслити шлях отримання цієї освіти. Багато ЗОЗ заохочують здобуття магістерського ступеня медичними сестрами.

На жаль, з часом багато медсестер відчують виснаження, а деякі навіть зовсім залишають професію. Слід не дозволяти колегам знущатися з інших медсестер чи будь-кого іншого. Слід окреслити і запровадити політику нульової толерантності, щоб дати зрозуміти всім, що погана поведінка не допускається нікому.

Нові медсестри впадають у відчай і розчаровуються, коли реальна робота медсестер не відповідає тому, про що вони мріяли. Слід заохочувати їх брати участь у спільних управлінських радах та конференціях, рішення яких безпосередньо впливають на практичне медсестринське середовище. Слід залучати медичних сестер до ініціатив щодо покращення якості.

Висновки до розділу 4.

1. Сестринська освіта повинна бути розроблена таким чином, щоб вона могла вдосконалювати професійні цінності та ціннісну поведінку. Просування комплексних професійних цінностей має розглядатися як важлива частина професії медсестри.

2. Головними заходами в ЗОЗ для покращення ціннісно - смислових орієнтацій молодих медичних сестер є: забезпечення компетентнісного підходу,

впровадження програм стажування медичних сестер, наставництво, забезпечення хорошого керівництва та визнання і підтримка кожної медичної сестри.

ВИСНОВКИ

1. Для студентів – майбутніх медичних сестер найважливішими є такі термінальні цінності: любов (духовна і фізична близькість з коханою людиною), $M_{\pm m} - 2,3 \pm 1,3$; здоров'я, $M_{\pm m} - 2,9 \pm 1,6$; цікава робота, $M_{\pm m} - 3,5 \pm 1,6$; щасливе сімейне життя, $M_{\pm m} - 3,0 \pm 1,9$; матеріально забезпечене життя (відсутність матеріальних труднощів) , $M_{\pm m} - 4,4 \pm 1,7$; розваги (приємне, необтяжливе проведення часу, відсутність обов'язків) - $M_{\pm m} - 6,2 \pm 2,9$; пізнання (можливість розширення своєї освіти, кругозору, загальної культури, інтелектуальний розвиток) $M_{\pm m} - 8,8 \pm 3,8$; суспільне покликання (повага оточуючих, колективу, товаришів по роботі) $M_{\pm m} - 9,2 \pm 4,2$.

3. Студенти – майбутні медичні сестри найменше значення надають таким термінальним цінностям: свобода (самостійність, незалежність у судженнях і вчинках), $M_{\pm m} - 15,0 \pm 2,9$; життєва мудрість (зрілість суджень і здоровий глузд, що досягаються життєвим досвідом) , $M_{\pm m} - 12,8 \pm 3,6$; активне діяльне життя (повнота та емоційна насиченість життя) , $M_{\pm m} - 13,3 \pm 2,4$; розвиток (робота над собою, постійне фізичне і духовне вдосконалення); , $M_{\pm m} - 13,3 \pm 2,4$; творчість (можливість творчої діяльності) , $M_{\pm m} - 12,2 \pm 3,2$;

4. Виявлено такий розподіл термінальних цінностей за групами. Основними значими пріоритетними термінальними цінностями студенти ННІ медсестринства вважають любов (духовна і фізична близькість з коханою людиною), здоров'я, цікаву роботу та матеріально забезпечене життя (відсутність матеріальних труднощів).

5. Із основних значимих найменш пріоритетних термінальних цінностей студенти ННІ медсестринства відмічають свободу (самостійність, незалежність у судженнях і вчинках), щастя інших (добробут, розвиток і

вдосконалення інших людей, всього народу, людства в цілому) , та творчість (можливість творчої діяльності).

6. Протягом 4-х років навчання мали місце невеликі коливання важливості термінальних цінностей для студентів, які зрештою недостовірно змінювали загальну картину рангових номерів, яка в цілому визначила певні уподобання респондентів. Однак, протягом навчання від 1 курсу до 4-го, спостерігається зростання значимості таких інструментальних цінностей, як - наявність хороших і вірних друзів; щастя інших (добробут, розвиток і вдосконалення інших людей, всього народу, людства в цілому). Також, протягом навчання від 1 курсу до 4-го, спостерігається зменшення значимості цікава робота; розваги (приємне, необтяжливе проведення часу, відсутність обов'язків), свобода (самостійність, незалежність у судженнях і вчинках),

7. Для студентів – майбутніх медичних сестер найважливішими є такі інструментальні цінності: освіченість (широта знань, висока загальна культура) , $M_{\pm m} - 3,0 \pm 2,7$; акуратність (охайність), вміння тримати в порядку речі, порядок у справах , $M_{\pm m} - 2,7 \pm 1,8$; чуйність (дбайливість) , $M_{\pm m} - 4,3 \pm 3,4$; високі запити (високі вимоги до життя і високі домагання) , $M_{\pm m} - 5,1 \pm 2,4$;

8. Студенти – майбутні медичні сестри найменше значення надають таким термінальним цінностям: ефективність у справах (працьовитість, продуктивність у роботі) , $M_{\pm m} - 16,4 \pm 2,9$, широта поглядів (уміння зрозуміти чужу точку зору, поважати інші смаки, звичаї, звички) , $M_{\pm m} - 16,4 \pm 2,9$; сміливість у відстоюванні своєї думки, поглядів , $M_{\pm m} - 15,5 \pm 2,5$; 13 - тверда воля (вміння настояти на своєму, не відступати перед труднощами) , $M_{\pm m} - 15,4 \pm 2,1$; терпимість (до поглядів і думок інших, вміння прощати іншим їхні помилки та омани), $M_{\pm m} - 13,3 \pm 1,9$; чесність (правдивість, щирість) , $M_{\pm m} - 13,3 \pm 1,9$;

9. Виявлено наступний розподіл інструментальних цінностей за групами. Основними значимими пріоритетними інструментальними цінностями студенти ННІ медсестринства вважають акуратність (охайність), вміння тримати в порядку речі, порядок у справах; високі запити (високі вимоги до життя і високі

домагання); вихованість (гарні манери); старанність (дисциплінованість). Із основних значимих найменш пріоритетних інструментальних цінностей студенти ННІ медсестринства відмічають незалежність (здатність діяти самостійно, рішуче). Основна маса найменш пріоритетних інструментальних цінностей належить до групи незначущих цінностей (тверда воля (вміння настояти на своєму, не відступати перед труднощами), терпимість (до поглядів і думок інших, вміння прощати іншим їхні помилки та омани), широта поглядів (уміння зрозуміти чужу точку зору, поважати інші смаки, звичаї, звички), чесність (правдивість, щирість), ефективність у справах (працьовитість, продуктивність у роботі)).

10. Протягом 4-х років навчання мали місце невеликі коливання важливості більшості інструментальних цінностей для студентів, які зрештою недостовірно змінювали загальну картину рангових номерів, яка в цілому визначила певні уподобання респондентів. Однак, протягом навчання від 1 курсу до 4-го, спостерігається зростання значимості таких інструментальних цінностей, як - чуйність (дбайливість), освіченість (широта знань, висока загальна культура), чесність (правдивість, щирість), терпимість (до поглядів і думок інших, вміння прощати іншим їхні помилки та омани), старанність (дисциплінованість); акуратність (охайність), вміння тримати в порядку речі, порядок у справах; вихованість (гарні манери);

11. Протягом навчання від 1 курсу до 4-го, спостерігається зменшення значимості таких інструментальних цінностей, як - широта поглядів (уміння зрозуміти чужу точку зору, поважати інші смаки, звичаї, звички), тверда воля (вміння настояти на своєму, не відступати перед труднощами), сміливість у відстоюванні своєї думки, поглядів; раціоналізм (вміння тверезо і логічно мислити, приймати обдумані, раціональні рішення); незалежність (здатність діяти самостійно, рішуче); непримиренність до недоліків у собі та інших; високі запити (високі вимоги до життя і високі домагання); життєрадісність (почуття гумору).

12. Сестринська освіта повинна бути розроблена таким чином, щоб вона могла вдосконалювати професійні цінності та ціннісну поведінку. Просування комплексних професійних цінностей має розглядатися як важлива частина професії медсестри.

13. Головними заходами в ЗОЗ для покращення ціннісно - смислових орієнтацій молодих медичних сестер є: забезпечення компетентнісного підходу, впровадження програм стажування медичних сестер, наставництво, забезпечення хорошого керівництва та визнання і підтримка кожної медичної сестри.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Professional Values of Nurses and Nursing Students: a comparative study / Batool Poorchangizi , Fariba Borhani , Abbas Abbaszadeh , Moghaddameh Mirzaee and Jamileh Farokhzadian Poorchangizi et al. BMC Medical Education (2019) 19:438 <https://doi.org/10.1186/s12909-019-1878-2>
2. Blais KK, Hayes JS. Professional nursing practice: Concepts and perspectives. 7th ed. New York: Pearson; 2015.
3. Hendel T, Kagan I. Organisational values and organisational commitment: do nurses' ethno-cultural differences matter? J Nurs Manag. 2014;22(4):499–505.
4. Fernández-Feito A, Basurto-Hoyuelos S, Palmeiro-Longo MR, García-Díaz V. Differences in professional values between nurses and nursing students: a gender perspective. Int Nurs Rev. 2019. <https://doi.org/10.1111/inr.12543>.
5. Bang KS, Kang JH, Jun MH, et al. Professional values in Korean undergraduate nursing students. Nurse Educ Today. 2011;31(1):72–5.
6. Donmez RO, Ozsoy S. Factors influencing development of professional values among nursing students. Pak J Med Sci. 2016;32(4):988.
7. Kaya H, Işik B, Şenyuva E, Kaya N. Personal and professional values held by baccalaureate nursing students. Nurs Ethics. 2017;24(6):716–31.
8. Erkus G, Dinc L. Turkish nurses' perceptions of professional values. J Prof Nurs. 2018;34(3):226–32.
9. Kim K, Han Y, Kim JS. Korean nurses' ethical dilemmas, professional values and professional quality of life. Nurs Ethics. 2015;22(4):467–78.
10. Posluszny L, Hawley DA. Comparing professional values of sophomore and senior baccalaureate nursing students. J Nurs Educ. 2017;56(9):546–50.
11. Bijani M, Tehranineshat B, Torabizadeh C. Nurses', nursing students', and nursing instructors' perceptions of professional values: a comparative study. Nurs Ethics. 2019;26(3):870–83.

12. Parandeh A, Khaghanizade M, Mohammadi E, Nouri JM. Factors influencing development of professional values among nursing students and instructors: a systematic review. *Glob J Health Sci.* 2015;7(2):284.
13. Adhikari S, Paudel K, Aro AR, Adhikari TB, Adhikari B, Mishra SR. Knowledge, attitude and practice of healthcare ethics among resident doctors and ward nurses from a resource poor setting. *Nepal BMC Med Ethics.* 2016. <https://doi.org/10.1186/s12910-016-0154-9>.
14. Sibandze BT, Scafide KN. Among nurses, how does education level impact professional values? A systematic review. *Int Nurs Rev.* 2018;65(1):65–77.
15. Al Shammari F, Grande RA, Vicencio DA, Al MS. Nurses' professional values on patient care provisions and decisions. *J Nurs Educ Pract.* 2017;7(9):78.
16. Alkaya SA, Yaman Ş, Simones J. Professional values and career choice of nursing students. *Nurs Ethics.* 2018;25(2):243–52.
17. Cetinkaya-Uslusoy E, Paslı-Gürdoğan E, Aydınlı A. Professional values of Turkish nurses: a descriptive study. *Nurs Ethics.* 2017;24(4):493–501.
18. Poorchangizi B, Farokhzadian J, Abbaszadeh A, Mirzaee M, Borhani F. The importance of professional values from clinical nurses' perspective in hospitals of a medical university in Iran. *BMC Med Ethics.* 2017;18(1):20.
19. Gallegos C, Sortedahl C. An exploration of professional values held by nurses at a large freestanding pediatric hospital. *Paediatr Nurs.* 2015;41(4):187–95.
20. Fisher M. A comparison of professional value development among prelicensure nursing students in associate degree, diploma, and bachelor of science in nursing programs. *Nurs Educ Perspect.* 2014;35(1):37–42.
21. Kubsch S, Hansen G, Huyser-Eatwell V. Professional values: the case for RNBSN completion education. *J Contin Educ Nurs.* 2008;39(8):375–84.
22. Boozaripour M, Abbaszadeh A, Shahriari M, Borhani F. Ethical values in nursing education: a literature review. *Electron J Gen Med.* 2018;15(3):1–8.

23. Aktas YY, Karabulut N. Professional values in Turkish undergraduate nursing students and its reflection on caring behaviour. *Kontakt*. 2017;19(2):e116–21.
24. Raju J, Megahed MM, Chithra RA. The effectiveness of Orientation programme among Nurse Interns: An initial step towards quality nursing care. *Int J Health Sci Res*. 2017; 7(5):218-223.
25. Lalani, N.S. & Dias, J.M. The role transition of nurses in a university teaching hospital in Pakistan. *Journal for Nurses in Staff Development*. 2011; 27(4).
26. Baxter, P.M. Providing orientation programs to new graduate nurses: Points to consider. *Journal for Nurses in Staff Development*. 2010; 26(4).
27. 5. Lampe, K., Stratton, K., & Welsh, J.R. Evaluating orientation preference of the generation Y new graduate nurse. *Journal for Nurses in Staff Development*. 2011
28. Ковтун О.М. Формування світоглядної культури майбутніх медичних сестер засобами реалізації деонтологічного підходу. Дис. на здобуття наук. нт. канд. педагог. наук. 13.00.04-теорія і методика пролфесійної освіти. – Рівне, 2020. – 336 с.
29. Lalithabai DS, Ammar WM, Alghamdi KS, Aboshaiqah AE. Using action research to evaluate a nursing orientation program in a multicultural acute healthcare setting. *Int J Nurs Sci*. 2021 Jan 21;8(2):181-189. doi: 10.1016/j.ijnss.2021.01.002. PMID: 33997132; PMCID: PMC8105551.
30. Poorchangizi B, Borhani F, Abbaszadeh A, Mirzaee M, Farokhzadian J. Professional Values of Nurses and Nursing Students: a comparative study. *BMC Med Educ*. 2019 Nov 27;19(1):438. doi: 10.1186/s12909-019-1878-2. PMID: 31775723; PMCID: PMC6882014.
31. Baljoon, R. A., Banjar, H., & Banakhar, M. A. (2018). Nurses' work motivation and the factors affecting it: A scoping review. *International Journal of Clinical Practise*, 5, 277. <https://doi.org/10.15344/2394-4978/2018/277>

32. Rush, L. K., Janke, R., Duchsher, J. E., Phillips, R., & Kaur, A. (2019). Best practices of formal new graduate nurse transition programs: An integrative review. *International Journal of Nursing Studies*, **94**, 139–158. <https://doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2019.0>
33. Key, B. A., & Wright, V. H. (2017). Cognitive apprenticeship during preceptorship. *Journal for Nurses Professional Development*, **33**(6), 301–306.
34. Chan, H. Y. L., So, W. K. W., Aboo, C., Sham, A. S. Y., Fung, G. S. C., Law, W. S., Wong, H. L. H., Chau, C. L. T., Tsang, L. F., Wong, C., & Chair, S. Y. (2019). Understanding the needs of nurse preceptors in acute hospital care setting: A mixed-method study. *Nurse Education in Practice*, **38**, 112–119. <https://doi.org/10.1016/j.nepr.2019.06.0>
35. Bartlett, A. D., Um, I. S., Luca, E. J., Krass, I., & Schneider, C. R. (2020). Measuring and assessing the competencies of preceptors in health professions: A systematic scoping review. *BMC Medical Education*, **20**, 165. <https://doi.org/10.1186/s12909-020-02082-9>
36. Senyk, J., & Staffileno, B. A. (2017). Reframing nursing preceptor development: A comprehensive approach to improve education, standardize processes, and decrease costs. *Journal for Nurses in Professional Development*, **33**(3), 131–137. <https://doi.org/10.1097/NND.0000000000>
37. Irwin, C., Bliss, J., & Poole, K. (2018). Does preceptorship improve confidence and competence in newly qualified nurses: A systematic literature review. *Nurse Education Today*, **60**, 35–46. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2017.09.01>
38. Sanjai S. Selfless giving in medicine: a study of altruistic attitudes among medical students. *Indian J Med Ethics*. (2018) 3:28–34. doi: 10.20529/IJME.2017.082
39. Van der Wath A. A hermeneutic literature review to conceptualise altruism as a value in nursing. *Scand J Caring Sci*. (2019) 34:575–84. doi: 10.1111/scs.12771

40. Carlsson M. Self-reported competence in female and male nursing students in the light of theories of hegemonic masculinity and femininity. *J Adv Nurs.* (2020) 76:191–8. doi: 10.1111/jan.14220
41. Zhu P, Wu Q, Liu X, Waidley E, Ji Q. Gender bias and the lack of equity in pandemic nursing in China: a qualitativ
42. Brucker K, Whitaker N, Morgan ZS, Pettit K, Thinnnes E, Banta AM, et al. Exploring gender bias in nursing evaluations of emergency medicine residents. *Acad Emerg Med.* (2019) 26:1266–72. doi: 10.1111/acem.13843e study. *Int J Environ Res Public Health.* (2021) 18:273. doi: 10.3390/ijerph181910273
43. Bhuvana ML, Pavithra MB. Altruism, an attitude of unselfish concern for others—an analytical cross sectional study among the Medical and Engineering students in Bangalore. *J Family Med Prim Care.* (2021) 10:706–11. doi: 10.4103/jfmprc.jfmprc_834_20
44. Slettmyr A, Schandl A. The ambiguity of altruism in nursing: a qualitative study. *Nurs Ethics.* (2019) 26:368–77. doi: 10.1177/0969733017709336
45. Al-Rumayyan A, Van Mook W, Magzoub ME, Al-Eraky MM, Ferwana M, Khan MA, et al. Medical professionalism frameworks across non-Western cultures: a narrative overview. *Med Teach.* (2017) 39:S8–S14. doi: 10.1080/0142159X.2016.1254740
46. AlHejaili W, Almalik F, Albrahim L, Alkhalidi F, AlHejaili A, Al Sayyari A. Scores of awareness and altruism in organ transplantation among Saudi health colleges students-impact of gender, year of study, and field of specialization. *Saudi J Kidney Dis Transpl.* (2018) 29:1028–34. doi: 10.4103/1319-2442.243947
47. Zhang X, Zhang X, Wang Q, Xiaoting W. Study of relationship between humanistic care reability and altruistic behavior among baccalaureate nursing students. *J Nurs Sci.* (2017) 32:68–71. doi: 10.3870/j.issn.1001-4152.2017.17.068
48. Milaniak I, Wilczek-Ruzyczka E. Role of empathy and altruism in organ donation decisionmaking among nursing and paramedic students. *Transplant Proc.* (2018) 50:1928–32. doi: 10.1016/j.transproceed.2018.02.153

49. Nasrabadi AN, Forooshani ZSD. Altruism the essence of the Iranian nurses' job satisfaction: a qualitative study. *Glob J Health Sci.* (2016) 8:50269–50269. doi: 10.5539/gjhs.v8n8p13

50. Wagner AL, Watson J. Core Concepts of Jean Watson's Theory of Human Caring/Unitary Caring Science. (2020). Available online at: <https://www.watsoncaringscience.org/files/PDF/watsons-theory-of-human-caring-core-concepts-and-evolution-to-caritas-processes-handout.pdf> .

51. Crockett MJ. Extraordinary altruism and transcending the self. *Trends Cogn Sci.* (2018) 22:1071–3. doi: 10.1016/j.tics.2018.09.003

52. Методика Рокича. Ценностные ориентации. [Электронный ресурс]. Режим доступа: [http:// psycabi.net/testy/320-metodika-rokicha](http://psycabi.net/testy/320-metodika-rokicha).

Методика "Ціннісні орієнтації" М. Рокича

Методика.

Обстеження краще проводити індивідуально, але можливо і групове тестування. Респонденту пред'явлені два списки цінностей (по 18 у кожному), або на аркушах паперу в алфавітному порядку, або на картках. У списках випробуваний присвоює кожній цінності ранговий номер, а картки розкладає по порядку значущості. Остання форма подачі матеріалу дає більш надійні результати. Спочатку пред'являється набір термінальних, а потім набір інструментальних цінностей.

Інструкція до тесту

"Зараз Вам буде пред'явлений набір з 18 карток з позначенням цінностей. Ваше завдання - розкласти їх по порядку значимості для Вас як принципів, якими Ви керуєтеся у Вашому житті.

Уважно вивчіть таблицю і, вибравши ту цінність, яка для Вас найбільш значима, помістіть її на перше місце. Потім виберіть другу за значимістю цінність і помістіть її слідом за першою. Потім виконайте те ж з усіма рештою цінностями. Найменш важлива залишиться останньою і займе 18 місце.

Розробіть не поспішаючи, вдумливо. Кінцевий результат повинен відбивати Вашу справжню позицію".

Тестовий матеріал

Список А (термінальні цінності):

1. активне діяльне життя (повнота та емоційна насиченість життя);
2. життєва мудрість (зрілість суджень і здоровий глузд, що досягаються життєвим досвідом);
3. здоров'я (фізичне і психічне);
4. цікава робота;
5. краса природи і мистецтва (переживання прекрасного в природі і в мистецтві);
6. любов (духовна і фізична близькість з коханою людиною);
7. матеріально забезпечене життя (відсутність матеріальних труднощів);
8. наявність хороших і вірних друзів;
9. суспільне покликання (повага оточуючих, колективу, товаришів по роботі);
10. пізнання (можливість розширення своєї освіти, кругозору, загальної культури, інтелектуальне розвиток);
11. продуктивна життя (максимально повне використання своїх можливостей, сил і здібностей);

- 12.розвиток (робота над собою, постійне фізичне і духовне вдосконалення);
- 13.розваги (приємне, необтяжливе проведення часу, відсутність обов'язків)
- 14.свобода (самостійність, незалежність у судженнях і вчинках)
- 15.щасливе сімейне життя
- 16.щастя інших (добробут, розвиток і вдосконалення інших людей, всього народу, людства в цілому)
- 17.творчість (можливість творчої діяльності)
- 18.впевненість у собі (внутрішня гармонія, свобода від внутрішніх протиріч; сумнівів).

Список Б (інструментальні цінності):

1. акуратність (охайність), вміння тримати в порядку речі, порядок у справах;
2. вихованість (гарні манери);
3. високі запити (високі вимоги до життя і високі домагання);
4. життєрадісність (почуття гумору);
5. старанність (дисциплінованість);
6. незалежність (здатність діяти самостійно, рішуче);
7. непримиренність до недоліків у собі та інших;
8. освіченість (широта знань, висока загальна культура);
9. відповідальність (почуття боргу, вміння тримати своє слово);
- 10.раціоналізм (вміння тверезо і логічно мислити, приймати обдумані, раціональні рішення);
- 11.самоконтроль (стриманість, самодисципліна);
- 12.сміливість у отстаиваннях своєї думки, поглядів;
- 13.тверда воля (вміння настояти на своєму, не відступати перед труднощами)
- 14.терпимість (до поглядів і думок інших, вміння прощати іншим їхні помилки та омані)
- 15.широта поглядів (уміння зрозуміти чужу точку зору, поважати інші смаки, звичаї, звички)
- 16.чесність (правдивість, щирість)
- 17.ефективність у справах (працьовитість, продуктивність у роботі)
- 18.чуйність (дбайливість)

Інтерпретація результатів тесту

Аналізуючи ієрархію цінностей, слід звернути увагу на їх угруповання випробуванним у змістовні блоки по різних підставах. Так, наприклад, виділяються "конкретні" і "абстрактні" цінності, цінності професійної самореалізації й особистого життя і т. д. Інструментальні цінності можуть групуватися в етичні цінності, цінності спілкування, цінності справи; індивідуалістичні і конформістські цінності, альтруїстичні цінності; цінності самоствердження і цінності прийняття інших і т. д. Це далеко не всі можливості суб'єктивного структурування системи ціннісних орієнтацій. Психолог повинен спробувати вловити індивідуальну закономірність.

Якщо не вдається виявити жодної закономірності, можна припустити несформованість у респондента системи цінностей або навіть нещирість відповідей.

Переваги і недоліки методики.

Перевагою методики є універсальність, зручність і економічність у проведенні обстеження й обробці результатів, гнучкість - можливість варіювати як стимульний матеріал (списки цінностей), так і інструкції. Істотним її недоліком є вплив соціальної бажаності, можливість нещирості. Тому особливу роль у даному випадку відіграє мотивація діагностики, добровільний характер тестування і наявність контакту між психологом і випробуваним. Методику не рекомендується застосовувати з метою відбору і експертизи.

Обробка й аналіз результатів

Аналізуючи ієрархію цінностей, слід звернути увагу на їхнє угруповання випробуваним у змістовні блоки. Так, наприклад, можна виділити «конкретні» і «абстрактні» цінності, цінності професійної самореалізації й особистого життя тощо. Інструментальні цінності можуть групуватися в етичні, цінності спілкування, цінності справи, індивідуалістичні й конформістські, а також альтруїстичні цінності, цінності самоствердження, прийняття інших і т. д.

Психолог повинен спробувати вловити індивідуальну закономірність. Якщо не вдається виявити жодної закономірності, можна припустити або несформованість у випробуваного системи цінностей, або нещирість відповідей.

КЛЮЧ

Система цінностей		Список А Термінальні цінності						Список Б Інструментальні цінності					
1	Особистісні	2а	3а	6а	12а	15а	18а	16	26	46	96	116	166
	Суспільні	1а	5а	8а	13а	14а	16а	66	76	126	146	156	186
	Професійні	4а	7а	9а	10а	11а	17а	36	56	86	106	136	176
	(відображують самореалізацію суб'єкта)												
2	Самоствердження	2а	3а	9а	12а	16а	18а	36	66	86	116	126	166
	Спілкування	1а	5а	6а	8а	13а	15а	16	46	76	146	156	186
	Справи	4а	7а	10а	11а	14а	17а	26	56	96	106	136	176
	(дані корелюють із вектором спрямованості)												
3	Індивідуалістичні	1а	3а	9а	12а	14а	17а	36	66	96	126	136	166
	Конформістські	4а	6а	7а	8а	13а	18а	26	46	56	86	116	176
	Альтруїстичні	2а	5а	10а	11а	15а	16а	16	76	106	146	156	186
(спрямованість в системі міжособистісних відносин)													

Додаток Б.

Таблиця 1.

Результати опитування студентів 1 курсу щодо термінальних цінностей.

n=10

Номер студента	Номер запитання																	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1	16	15	2	4	13	1	6	10	7	11	8	18	5	15	3	17	9	10
2	14	15	1	4	10	3	6	16	9	5	13	7	8	18	2	17	12	11
3	13	16	2	5	9	1	4	17	7	15	8	14	6	12	3	18	10	11
4	17	15	5	1	16	2	7	12	6	4	13	11	3	9	4	10	18	8
5	12	11	3	5	7	1	4	14	18	16	6	17	8	15	2	9	10	13
6	12	10	5	4	11	3	2	14	17	6	15	18	8	16	1	13	7	9
7	11	15	2	1	13	3	6	14	7	13	17	10	5	16	4	8	12	9
8	13	14	2	3	12	4	1	17	18	7	8	9	6	16	5	10	11	15
9	13	10	2	1	9	3	6	15	12	8	7	14	4	18	5	17	11	16
10	15	11	2	6	12	1	4	13	14	8	7	16	5	18	3	17	10	9

Таблиця 2.

Результати опитування студентів 2 курсу щодо термінальних цінностей, n=11.

Номер студента	Номер запитання																	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1	17	16	4	3	18	2	5	6	13	1	14	7	8	11	10	12	15	9
2	10	12	3	4	15	1	5	9	11	7	16	18	6	17	2	8	14	13
3	12	10	4	3	13	5	2	15	6	14	11	16	8	18	1	9	7	17
4	16	13	2	5	9	1	4	17	7	15	8	12	6	14	3	18	10	11
5	17	15	5	1	16	2	7	12	6	14	13	11	4	9	3	10	18	8

6	12	11	3	5	7	1	4	14	16	18	6	17	8	15	2	10	13	9
7	10	12	4	5	11	2	3	14	17	6	15	16	8	18	1	13	9	7
8	11	13	1	2	15	3	6	14	7	13	17	10	4	16	5	8	12	9
9	14	13	3	2	12	4	1	18	17	8	7	9	6	16	5	10	11	15
10	10	13	2	1	8	3	6	15	12	9	7	14	4	18	5	17	11	16
11	11	15	2	6	12	1	4	13	14	7	8	16	5	18	3	17	10	9

Таблиця 3

Результати опитування студентів 3 курсу щодо термінальних цінностей, n=12

Номер студента	Номер запитання																	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1	12	10	4	3	15	1	5	9	11	7	18	17	6	16	2	8	13	14
2	15	14	1	4	10	5	6	16	9	3	13	8	7	18	2	17	11	12
3	16	13	3	5	7	1	4	17	8	15	9	14	6	12	2	18	11	10
4	17	15	5	1	16	2	7	12	4	6	13	11	4	9	3	10	18	8
5	11	12	3	5	7	1	4	14	18	16	6	17	8	15	2	13	10	9
6	15	17	2	6	11	4	3	13	14	9	12	7	15	16	1	8	18	10
7	14	13	7	2	16	1	4	11	6	8	17	15	5	9	3	18	10	12
8	11	15	2	1	13	3	6	14	7	13	17	10	5	16	4	8	12	9
9	13	14	2	3	12	4	1	18	17	7	8	9	6	16	5	11	10	15
10	17	16	6	4	12	3	2	13	14	7	8	9	5	15	1	10	18	11
11	10	14	1	2	9	3	6	15	12	8	7	13	4	18	5	17	11	16
12	11	15	2	6	12	1	4	13	14	7	8	16	5	18	3	17	10	9

Таблиця 4.

Результати опитування студентів 4 курсу щодо термінальних цінностей, n=19.

Номер запитання

Номер студента	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1	16	17	3	4	18	2	5	6	13	1	14	8	7	11	10	12	15	9
2	15	16	2	4	13	1	6	10	7	11	8	18	5	15	3	17	10	9
3	10	12	4	3	15	1	5	9	11	7	18	16	6	17	2	8	13	14
4	15	14	1	4	10	3	6	16	9	5	13	8	7	18	2	17	11	12
5	10	12	4	3	13	5	2	15	6	14	11	16	8	18	1	7	9	17
6	16	13	2	5	9	1	4	17	8	15	7	14	6	12	3	18	11	10
7	15	17	5	1	16	2	7	12	4	6	13	11	4	9	3	10	18	8
8	18	16	1	3	10	4	5	13	7	14	8	12	6	15	2	9	17	11
9	11	12	3	5	7	1	4	14	16	18	6	17	8	15	2	13	10	9
10	15	17	2	6	11	4	3	13	14	7	12	9	15	16	1	8	18	10
11	10	12	5	4	11	2	3	14	17	6	15	18	8	16	1	13	9	7
12	13	14	7	2	16	1	4	11	6	8	17	15	5	9	3	18	12	10
13	11	15	1	2	13	3	6	14	7	13	17	10	5	16	4	8	12	9
14	15	18	3	5	8	1	4	12	11	6	16	9	7	14	2	13	17	10
15	14	13	2	3	12	4	1	18	17	7	8	9	6	16	5	11	10	15
16	17	16	6	4	12	2	3	13	14	7	8	9	5	15	1	10	18	11
17	10	13	1	2	9	3	6	15	12	8	7	14	4	18	5	17	11	16
18	11	15	2	6	12	1	4	13	14	8	7	16	5	18	3	17	9	10

Таблиця 5.

Результати опитування студентів 1 курсу щодо інструментальних цінностей. n=10

Номер студента	Номер запитання																	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1	8	6	5	9	3	12	7	2	13	14	10	16	18	15	17	1	11	4
2	5	10	11	12	3	18	7	1	8	14	9	15	17	13	16	2	12	4

3	2	6	5	11	4	13	8	1	14	17	9	18	10	15	16	7	12	3
4	1	10	6	11	5	12	7	3	8	16	9	15	17	13	18	2	14	5
5	2	6	5	12	11	16	7	1	14	8	9	13	17	10	15	4	7	3
6	3	8	6	10	5	11	7	2	14	9	12	15	16	17	18	4	13	1
7	2	7	3	8	14	12	5	4	9	7	11	15	16	10	18	6	13	1
8	6	1	5	10	8	11	7	3	9	13	12	18	17	14	16	4	15	2
9	4	9	6	13	5	14	8	1	7	10	11	16	17	15	18	3	12	2
10	3	13	5	6	11	7	16	2	4	12	9	15	18	14	17	1	8	10

Таблиця 6.

Результати опитування студентів 2 курсу щодо інструментальних цінностей, n=11.

Номер студента	Номер запитання																	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1	4	7	6	12	5	13	7	1	8	15	10	16	18	14	17	2	14	3
2	2	7	3	8	14	12	5	4	9	7	11	15	16	10	18	6	13	1
3	1	9	5	10	4	11	7	3	14	15	18	16	17	12	18	6	16	2
4	8	6	5	9	3	12	7	2	13	14	10	16	18	15	17	1	11	4
5	4	9	6	13	5	14	8	1	7	10	11	16	17	15	18	3	12	2
6	5	10	11	12	3	18	7	1	8	14	9	15	17	13	16	2	12	4
7	1	7	2	8	5	10	6	4	11	12	9	15	17	13	16	2	14	18
8	3	7	1	6	5	17	10	12	16	14	9	18	15	13	17	4	12	8
9	1	7	5	6	4	15	4	8	16	10	18	17	11	12	3	13	2	9
10	1	10	6	11	5	12	8	3	7	16	9	15	17	13	18	2	14	5
11	3	8	6	10	1	11	7	2	14	12	9	15	16	17	18	4	5	13

Таблиця 7

Результати опитування студентів 3 курсу щодо інструментальних цінностей, n =12

Номер студента	Номер запитання																	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1	1	8	5	13	4	12	6	2	9	18	10	7	17	11	16	15	14	3
2	2	7	3	1	14	12	5	4	7	9	11	15	16	10	18	6	13	8
3	4	9	6	13	5	14	8	1	7	10	11	16	17	15	18	3	2	12
4	3	13	6	5	11	7	16	2	4	12	9	15	17	14	18	8	10	1
5	4	9	5	10	8	11	6	3	13	14	7	17	18	15	16	2	12	1
6	8	6	5	9	3	12	7	2	14	13	10	16	18	15	17	1	11	4
7	5	10	11	12	3	18	7	1	8	4	9	15	17	13	16	2	12	14
8	1	7	2	8	5	10	4	6	11	12	9	15	17	13	16	2	14	18
9	7	3	1	6	5	17	10	12	16	14	9	18	15	13	17	4	12	8
10	1	10	11	6	5	12	7	3	8	16	9	15	17	13	18	2	14	5
11	5	6	2	11	12	16	7	1	14	9	8	13	17	10	15	4	7	3
12	3	8	1	10	5	11	7	2	14	9	12	15	16	17	18	4	13	6

Таблиця 8.

Результати опитування студентів 4 курсу щодо інструментальних цінностей,
n=19.

Номер студента	Номер запитання																	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1	4	7	6	12	5	13	7	1	8	15	10	16	18	14	17	2	14	3
2	1	8	5	13	6	12	4	2	9	18	11	7	17	10	16	15	14	3
3	2	7	3	8	14	12	5	4	9	7	11	15	16	10	18	6	13	1
4	1	6	5	10	8	11	7	3	9	13	12	18	17	14	16	4	15	2
5	4	9	6	13	5	14	8	1	7	10	11	16	17	15	18	3	12	2
6	3	13	5	6	11	7	16	2	4	12	9	15	18	14	17	8	10	1
7	1	9	5	10	4	11	7	3	14	15	18	16	17	12	18	6	16	2
8	4	9	5	10	8	11	6	3	13	14	7	18	17	15	16	2	12	1

9	8	6	5	9	3	12	7	2	13	14	10	16	18	15	17	1	11	4
10	3	7	5	10	8	11	2	1	6	13	9	16	17	15	18	4	14	12
11	5	10	11	12	3	18	7	1	8	14	9	15	17	13	16	2	12	4
12	1	7	2	8	5	10	6	4	11	12	9	15	17	13	16	2	14	18
13	2	6	5	11	4	13	8	1	14	17	9	18	10	15	16	7	12	3
14	3	7	1	6	5	17	10	12	16	14	9	18	15	13	17	4	12	8
15	1	10	6	11	5	12	7	3	8	16	9	15	17	13	18	2	14	5
16	1	7	5	6	4	15	4	8	16	10	18	17	11	12	3	13	2	9
17	2	6	5	12	11	16	7	1	14	8	9	13	17	10	15	4	7	3
18	3	8	6	10	5	11	7	2	14	9	12	15	16	17	18	4	13	1